

Τ.Ε.Ι. ΗΠΕΙΡΟΥ

T.E.I. OF EPIRUS

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ (Σ.Δ.Ο)
ΤΜΗΜΑ ΤΗΛΕΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ & ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
SCHOOL OF MANAGEMENT AND ECONOMICS
**DEPARTMENT OF COMMUNICATIONS,
INFORMATICS AND MANAGEMENT**

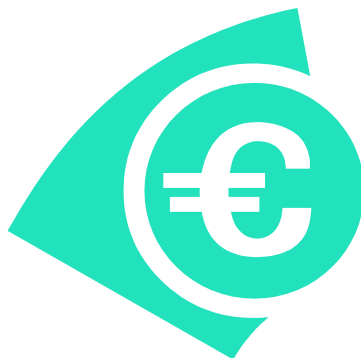
ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Σπουδαστής:

Τσιγαρίδας Γεώργιος

με Θέμα:

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Εισηγητής: Καθηγητής
Κων/νος Τραχανάς

*Ευχαριστώ την οικογένειά μου
και όσους στήριξαν μέχρι τώρα
την προσπάθειά μου ...*

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	Σελ.4
Εισαγωγή – Ιστορική αναδρομή.....	Σελ.5
1. Ανάπτυξη.....	Σελ.7
1.1 Προσδιορισμός της ανάπτυξης.....	Σελ.7
1.2 Ανάπτυξη και άλλες ορολογίες.....	Σελ.12
1.2.1 Ανάπτυξη και μεγέθυνση.....	Σελ.12
1.2.2 Ανάπτυξη και υπανάπτυξη.....	Σελ.15
1.3 Η θέση της Ελλάδας στην ανάπτυξη	Σελ.15
2. Αγροτικός τομέας.....	Σελ.21
2.1 Η ανάπτυξη στον αγροτικό τομέα.....	Σελ.21
2.1.1 Ο ρόλος του κράτους.....	Σελ.25
2.2 Η ελληνική αγροτική ανάπτυξη.....	Σελ.26
2.2.1 Το ακαθάριστο γεωργικό προϊόν.....	Σελ.26
2.2.2 Οι συντελεστές παραγωγής.....	Σελ.26
2.3 Συμπεράσματα για την αγροτική ανάπτυξη.....	Σελ.33
3. Εκπαίδευση και ανάπτυξη	Σελ.35
3.1 Ο ρόλος της εκπαίδευσης	Σελ.35
3.1.1 Ωφέλειες από την εκπαίδευση	Σελ.35
3.1.2 Αποδοτικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος	Σελ.37
3.2 Το εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα.....	Σελ.40
4. Ανεργία και μετανάστευση.....	Σελ.43
4.1 Το φαινόμενο της ανεργίας.....	Σελ.43
4.1.2 Οι μετασχηματισμοί στην αγορά εργασίας	Σελ.47
4.1.3 Εκπαίδευση – Κατάρτιση.....	Σελ.50
4.2 Μετανάστευση.....	Σελ.52
5. Οικονομικά στοιχεία της Ελλάδας.....	Σελ.57
5.1 Η πορεία της Ελληνικής οικονομίας από 1996 – 2002.....	Σελ.57
5.2 Εξελίξεις και εκτιμήσεις το 2003.....	Σελ.59
5.3 Προοπτικές της οικονομίας από 2005 – 2008.....	Σελ.63
5.4 Πληθωρισμός	Σελ.66
Συμπεράσματα από την πορεία της ελληνικής οικονομίας	Σελ.70
Βιβλιογραφία.....	Σελ.71

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο σκοπός αυτής της εργασίας είναι να γίνει μια μελέτη για την πορεία της ελληνικής οικονομίας τα τελευταία χρόνια και κατά πόσο αυτό επηρεάζει τον Έλληνα κοινωνικά , πολιτιστικά , πολιτικά και οικονομικά. Θα δούμε στη συνέχεια της εργασίας πως συμπεριφέρεται το κράτος απέναντι στον πολίτη και αυτός απέναντι στα διάφορα προβλήματα που συναντά στην καθημερινή του πορεία. Όταν αποφάσισα να εργαστώ πάνω σε αυτό το θέμα , πίστευα ότι οικονομία είναι οι ελάχιστοι παράγοντες που μας θέτουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης που πρέπει να εκπληρούμαι. Όμως στην συνέχεια μέσα από την έρευνα μου συνειδητοποίησα πως οι παράγοντες που κρίνουν πώς ένα κράτος θα έχει μια ισχυρή οικονομία και κατά συνέπεια αυτό θα έχει αντίκτυπο στον πολίτη είναι πολλοί και αξίζουν να τους αναλύσουμε . Έτσι θα δούμε πως θα μπορέσουν να διορθωθούν κάποια λάθη που γίνονται και από τις δυο πλευρές. Το βασικότερο όμως είναι να μάθουμε σε ποια οικονομική κατάσταση βρισκόμαστε , γιατί μόνο εάν γνωρίζεις το πρόβλημα μπορείς να εργαστείς για να βρεθεί μια λύση ικανοποιητική.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η οικονομική κατάσταση που βρίσκεται ένα κράτος και κατά συνέπεια και οι πολίτες που ζουν σε αυτό είναι ένα θέμα που προβληματίζει από τα αρχαία χρόνια όλους τους ανθρώπους . Το πρόβλημα σε αυτό το θέμα ήταν και συνεχίζει να είναι , η κατανόηση για το που θα χρησιμοποιηθεί η οικονομική ευημερία .

Από την ιστορία διδαχθήκαμε ότι οι άνθρωποι έκαναν συχνούς μεγάλους πολέμους , με μεγάλα χρονικά διαστήματα για την εξάπλωση των «κρατών» τους. Αυτό σημαίνει ότι ήθελαν να βρουν κάποια στοιχεία σε άλλες περιοχές από άποψη γης, δηλαδή όλοι έψαχναν καινούργιους καλλιεργήσιμους χώρους γιατί μπορεί στη χώρα τους να μην είχαν , άλλοι έψαχναν περιοχές με θάλασσα για να αναπτύξουν την ναυτιλία τους και άλλοι νέα φυσικά προϊόντα. Όλα αυτά τα χρειαζόντουσαν για να αναπτύξουν την οικονομία τους με υλικά αγαθά κυρίως , όμως χωρίς να το καταλαβαίνουν «έκλεβαν» και στοιχεία από πολλούς πολιτισμούς που τα χρησιμοποιούσαν για δικές τους ευκολίες , σε θέματα γεωργίας και πολεμικών ειδών.

Στο χρυσό αιώνα του Περικλή είδαμε ότι οι άνθρωποι ασχολήθηκαν κυρίως με τις επιστήμες και τα γράμματα . Ανάπτυξαν τον πολιτισμό τους μέσα από την τέχνη , και τα έργα υποδομής για μια καλή οικονομία. Η φορολογία της εποχής εκείνης χρησιμοποιήθηκε με σκοπό την ευημερία του ανθρώπου και όχι του πόλεμου. Έφτιαξαν θέατρα , μελέτησαν την ιατρική , τα μαθηματικά , τη φυσική και άλλες επιστήμες που βοήθησαν ακόμη και εμάς στη σύγχρονη εποχή να γίνουμε αναπτυγμένα κράτη.

Στη συνέχεια ακολούθησαν αυτοκρατορίες , όπως η βυζαντινή και η ρωμαϊκή. Με τον τρόπο τους και αυτές μπόρεσαν να έχουν οικονομική ανάπτυξη , όπως καλό εμπόριο , ναυτιλία , γεωργία και τέχνες.

Στην πορεία της εξέλιξης του ανθρώπου έγιναν εφευρέσεις και μεγάλες ανακαλύψεις με στόχο πάντα την ευημερία και κατά συνέπεια την οικονομική ανάπτυξη. Ανακαλύφθηκαν νέα κράτη για νέους πόρους οικονομικούς όπως π.χ. η Αμερική . Έγιναν εφευρέσεις όπως το ηλεκτρικό ρεύμα όπου άλλαξε την ανθρώπινη πορεία. Φτιάχτηκαν σύγχρονα πλοία και αεροσκάφη για καλύτερο εμπόριο. Δημιουργήθηκαν σύγχρονα όπλα για αποτελεσματικότερους πολέμους . Μελέτησαν

τις επιστήμες για λύση ανθρώπινων προβλημάτων , όπως η ιατρική και τα μαθηματικά.

Το κάθε κράτος προσπαθεί με οποιοδήποτε τρόπο να βρει πόρους για οικονομική ανάπτυξη . Η Αμερική κάνει συχνούς πολέμους για το πετρέλαιο και την εδαφική εξάπλωση της θέλοντας να γίνει κυρίαρχη δύναμη. Η Ρωσία προσπαθούσε να πρωταγωνιστήσει στον κόσμο με παρόμοιο τρόπο. Έγιναν ενώσεις κρατών για καλύτερες οικονομίες. Η Ιαπωνία ανέπτυξε την τεχνολογία της και αυτό την έχει φέρει σε υψηλή θέση στις παγκόσμιες δυνάμεις.

Όσον αφορά την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια προσπαθεί να αποκτήσει μια ισχυρή οικονομία. Η Ελλάδα όπου πέρασε από τα αρχαία χρόνια από τη χρυσή εποχή του Περικλή στην βυζαντινή αυτοκρατορία και ύστερα στην Οθωμανική υποτελή, κατάφερε τελικά από το 1821 να στηριχθεί στα ποδιά της και να γίνει κράτος «αυτόβουλο». Όμως πέρασε από τους δυο παγκόσμιους πολέμους και έναν εμφύλιο όπου την ήθελαν καθηλωμένη οικονομικά. Η πορεία της συνεχίστηκε με προβλήματα αφού πέρασε μια περίοδο χούντας όπου η οικονομική της πορεία κατέρρευσε. Το 1974 ήταν μια νέα εποχή για την Ελλάδα στην περίοδο της μεταπολίτευσης για να θροούμε στην δεκαετία του '80 όπου έγινε η ένταξη της στην Ε.Ο.Κ. Στη δεκαετία του '90 έγιναν προσπάθειες για καλύτερη οικονομία όπου έγινε πλέον η ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Όπως είδαμε μέσα από αυτή την ιστορική αναδρομή όλα τα κράτη προσπαθούν να επιτύχουν την οικονομική ανάπτυξη , όμως αυτά που συμβάλουν είναι κοινωνικοί , πολιτικοί και οικονομικοί δείκτες όπου θα αναλύσουμε παρακάτω .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1. ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1.1 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Στην προσπάθεια μας να προσδιορίσουμε τον όρο ανάπτυξη θα δούμε ότι μεγάλο ρόλο παίζει ο άνθρωπος. Όλες οι οικονομικές θεωρίες, έχουν ως βάση ορισμένες αξίες για τη φύση του ανθρώπου και τους σκοπούς που επιδιώκει, ή που πρέπει να επιδιώκει, μέσα στην κοινωνία στην οποία ζει.

Ο A. Smith, υποστηρίζει ότι «η φυσική προσπάθεια κάθε ατόμου να καλυτερεύσει την κατάσταση του, όταν διαπραγματεύεται με ελευθερία και ασφάλεια, είναι μία τόσο ισχυρή αρχή, που από μόνη της και χωρίς οποιαδήποτε βοήθεια είναι ικανή όχι μόνο να οδηγήσει την κοινωνία στον πλούτο και την ευημερία, αλλά να υπερπηδήσει εκατοντάδες άσχετα εμπόδια, με τα οποία πολύ συχνά επιβαρύνει τις λειτουργίες της η μωρία των ανθρώπινων νόμων, αν και ο σκοπός αυτών των εμποδίων είναι πάντα λίγο ή πολύ είτε να προβάλλουν την ελευθερία του, είτε να περιορίσουν την ασφάλεια του». Επίσης τονίζει πως «κάθε άτομο καταβάλλει συνεχώς προσπάθεια να βρει την πιο προσοδοφόρο απασχόληση για οποιοδήποτε κεφάλαιο διαθέτει. Αυτό που έχει υπόψη του είναι το δικό του όφελος και όχι αυτό της κοινωνίας»¹.

Σύμφωνα λοιπόν με τους Weaver J και Jameson (1981), είναι αποδεχτό ότι ο άνθρωπος είναι ένα λογικό όν που ξέρει το ατομικό του συμφέρον και προσπαθεί να το πραγματοποιήσει από μόνος του με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Αυτό που επιδιώκει ο άνθρωπος δεν είναι τίποτε άλλο από το να κάνει με ευχαρίστηση κατανάλωση των αγαθών που του παρέχονται, με σκοπό να ελαχιστοποιήσει τον πόνο και τη δυσάρεσκειά που ίσως κυριαρχούν.

Για τον Marx και για τους ριζοσπάστες οικονομολόγους, ο άνθρωπος είναι φυσικό, κοινωνικό, ατομικό όν, αλλά δρα σε ομάδες μαζί με άλλους και όχι μόνος για να ικανοποιήσει τις ανάγκες του. Ο άνθρωπος επιδιώκει το συμφέρον του μέσα σε μια κοινωνία συγκρούσεων και συνεχών αλλαγών. Μία άλλη πλευρά που απορρίπτουν οι μαρξιστές και γενικότερα οι ριζοσπάστες οικονομολόγοι, είναι η αντίληψη που θέλει τον άνθρωπο ηδονιστή, να αυτοπραγματώνεται μέσα από την

1. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Α. ΡΕΠΑΣ «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΘΕΩΡΙΕΣ & ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ» σελ. 25

κατανάλωση και τον ελεύθερο χρόνο. Έχει επικρατήσει να μετράμε την ανάπτυξη μέσα από τις ώρες εργασίας, όπου μειώνουν τις ώρες απόλαυσης των προϊόντων, με αποτέλεσμα να μπαίνουν στόχοι για μείωση των ωρών αυτών. Δεν πρέπει όμως να πέσουμε στην παγίδα αυτή και να δούμε έτσι μονόπλευρα το θέμα. Ο αληθινός πλούτος δημιουργείται με την ελεύθερη απασχόληση των ατόμων, με την ποιοτικά πολύπλευρη δραστηριότητα τους και το ποιοτικά πολύπλευρο σύστημα αναγκών τους. Ο αληθινός πλούτος του ανθρώπου και της κοινωνίας δεν μετριέται με εργάσιμο αλλά με ελεύθερο χρόνο. Άρα πρέπει να δημιουργηθούν προϋποθέσεις καλής κοινωνίας ώστε να μπορέσει να γίνει ο άνθρωπος ευέλικτος και να αναπτυχθεί. Μια τέτοια κοινωνία θα πρέπει να έχει:

1. Κοινωνική δικαιοσύνη χωρίς εκμετάλλευση, βασισμένη στις ανθρώπινες σχέσεις ισονομίας, συνεργασίας και σεβασμού της εργασίας.
2. Οικονομική ευημερία για όλους σε μία κοινωνία αφθονίας με ιδιαίτερη προσοχή στην ανύψωση του επιπέδου ζωής των οριακών ομάδων.
3. Ανύψωση πολιτιστική. Για κάτι τέτοιο χρειάζεται η λαϊκή συμμετοχή στην παραγωγή του πολιτισμού.
4. Ένα αισθητικά και οικολογικά υγιές περιβάλλον. Για την σωστή λειτουργία του ανθρώπου, όσο ποιο υγιής τόσο αποδοτικός.

Έτσι, ο ρόλος της οικονομικής επιστήμης είναι να δίνει στον άνθρωπο όλες εκείνες τις πληροφορίες, τεχνικές λειτουργίες και μηχανισμούς, που θα του επιτρέψουν να αυξάνει συνεχώς τα μέσα με τα οποία θα μπορέσει να επιφέρει ανάπτυξη σε όλους τους τομείς.

Οικονομική ανάπτυξη συντελείται όταν επιτυγχάνονται στο μεγαλύτερο βαθμό τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της καλής κοινωνίας που ζει ο κάθε άνθρωπος. Έτσι, οικονομική ανάπτυξη συντελείται όταν αυξάνει η παραγωγή αγαθών ή όταν αυξάνει το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α. Ε. Π.) και ιδιαίτερα το κατά κεφαλήν Α. Ε. Π. Έτσι, πρώτο μέλημα είναι η αύξηση του Α. Ε. Π., η λεγόμενη μεγέθυνση της οικονομίας ανεξάρτητα αν στην αρχή η μεγέθυνση ωφελεί μόνο ένα μικρό αριθμό ατόμων ή κοινωνικών ομάδων. Με την πάροδο του χρόνου πιστεύεται ότι τα οφέλη από την αύξηση του παραγόμενου προϊόντος, θα διαχυθούν και στα κατώτερα στρώματα, εξασφαλίζοντας έτσι απασχόληση και αύξηση του εισοδήματος και στους πιο φτωχούς. Άρα η πρώτη αντίληψη που επικρατεί για την οικονομική ανάπτυξη είναι αυτή της μεγέθυνσης του Α. Ε. Π. Στην πράξη, σύμφωνα με τα θεωρητικά υποδείγματα που αναπτύχθηκαν, η μεγέθυνση αυτή θα επέλθει μέσα από την

επέκταση του βιομηχανικού τομέα που θεωρείται ο πιο παραγωγικός τομέας της οικονομίας και ο οποίος συμβάλλει στην πιο γρήγορη αύξηση του προϊόντος, της τεχνολογίας και της απασχόλησης.

Υπάρχουν δυο τύποι χωρών, οι ανεπτυγμένες και οι υπανάπτυκτες. Είναι αναπτυγμένες γιατί έχουν αυξήσει την εκβιομηχάνιση τους. Άρα και οι υπανάπτυκτες και φτωχές χώρες δεν έχουν παρά να ακολουθήσουν το παράδειγμα των αναπτυγμένων, δηλαδή να επιδιώξουν την άμεση εκβιομηχάνιση τους. Οι αναπτυγμένες χώρες βρίσκονται σε ανώτερο στάδιο ενώ οι υπανάπτυκτες σε κατώτερο, που θα το ξεπεράσουν αν ακολουθήσουν το παράδειγμα των πρώτων. Η ερμηνεία του φαινομένου της υπανάπτυξης των φτωχών χωρών αποδίδεται στο χαμηλό επίπεδο εκβιομηχάνισης ή στο χαμηλό ρυθμό αύξησης των επενδύσεων. Δεν έχουν τη δυνατότητα οι φτωχές τάξεις να αποταμιεύσουν, άρα και η αγορά είναι μικρότερη στις χώρες αυτές με αποτέλεσμα να μην υπάρχει ανάπτυξη.

Σε πρόγραμμα της UNESCO προσδιορίζεται ένας νέος ορισμός της οικονομικής ανάπτυξης:

«Η ανάπτυξη είναι ολοκληρωμένη: είναι μία οργανική διαδικασία η οποία εμπλέκει έναν αριθμό οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών παραγόντων που επικαλύπτονται και συνεχώς επηρεάζουν ο ένας τον άλλο.

Η ανάπτυξη είναι ενδογενής: κάθε χώρα αναλαμβάνει την ανάπτυξη της σύμφωνα με δικές της επιλογές και σε αναλογία με τις πραγματικές αξίες, φιλοδοξίες και επιδιώξεις του λαού της.

Η ανάπτυξη είναι παγκόσμια : οι στόχοι της και τα προβλήματά της καθορίζονται σε σχέση με τα παγκόσμια προβλήματα και αντικατοπτρίζουν τη γενική φύση της ανάπτυξης. Η κοινωνία στην οποία επιτελείται η ανάπτυξη δεν είναι απομονωμένη, αλλά αποτελεί μέρος του δικτύου των σχέσεων και δυνάμεων που καλύπτει ολόκληρο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικά πιο αναπτυγμένων κοινωνιών καθώς επίσης και εκείνων οι οποίες, από οικονομική άποψη, είναι πιο υποβαθμισμένες»²

Μέσα από όλα αυτά βγαίνει το συμπέρασμα ότι υπάρχουν λύσεις για την ανάπτυξη όλων των χωρών εάν προσέξουν κάποια βασικά στοιχεία. Δεν πρέπει να ακολουθηθεί το παράδειγμα διαφόρων καπιταλιστικών χωρών, όπως η υπερκατανάλωση των προϊόντων που έχει επιφέρει η διαφήμιση, η αποξένωση των

2 . ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Α. ΡΕΠΑΣ «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΘΕΩΡΙΕΣ & ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ» σελ. 31

ανθρώπων γιατί πρέπει να υπάρχει συνεργασία , η διάλυση της οικογένειας και της κοινοτικής ζωής μέσα από συγκρούσεις ασήμαντες με μόνο στόχο την επίδειξη, η μόλυνση του περιβάλλοντος και η άσκοπη χρήση των πλουτοπαραγωγικών πόρων για τη δήθεν ικανοποίηση αναγκών , η ρουτίνα και η αλλοτρίωση της εργασίας, η μείωση της συμμετοχής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε θέματα που αφορούν τον καθένα ,όπου αυτό βέβαια έχει καλλιεργηθεί στις περισσότερες χώρες με την ύπαρξη λίγων επιλογών σε άτομα διακυβέρνησης.

Στον παρακάτω πίνακα θα δούμε πως αντιλαμβάνονται μελετητές της ανάπτυξης , ποια είναι τα κριτήρια για να επέλθει ανάπτυξη . Έτσι θα μπορέσουμε να δούμε συνοπτικά τι θεωρείται σημαντικό για μια οικονομία και τι έχει περάσει στον απλό άνθρωπο ως έννοια ανάπτυξη. Αυτός ο πίνακας είναι με τι λογική που επικρατούσε στις δεκαετίες '50 και '60 , αλλά ορισμένα από αυτά συνεχίζουν ακόμη και σήμερα να αποτελούν βασικά κριτήρια .

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.

Κριτήρια Ανάπτυξης

Αρχική θέση	0 βορράς είναι αναπτυγμένος, 0 Νότος υπανάπτυκτος	Υπέρ και υπανάπτυκτες περιοχές και τομείς σε Βορρά και Νότο: 0 κόσμος σε παγκόσμιο επίπεδο είναι κακό αναπτυγμένος . Κέντρο και Περιφέρεια
Επίπεδο ανάλυσης Οι ρίζες της υπανάπτυξης	Κράτος Φτωχοί ανεκπαιδευτοί λαοί, χάσμα μεταξύ αυτών και των σύγχρονων αναπτυγμένων κοινωνιών	Ανθρώπινες υπάρξεις Κυριαρχικές, εκμεταλλευτικές δυνάμεις από τα πλούσια κέντρα δημιουργούν αυξανόμενες ανισότητες μέσα και μεταξύ των ροών.
Αντικείμενο της ανάπτυξης	Οικονομική μεγέθυνση	Ικανοποίηση των βασικών αναγκών, υλικών και μη υλικών, πάνω από ένα ελάχιστο-επίπεδο, αλλά όχι πέρα από ένα μέγιστο επίπεδο.
Κύριες	Έργα υποδομής, Εκπαίδευση,	Γεωργία, Βιομηχανία, Υγεία, Κατοικία,
Προτεραιότητες Ρόλος των υλικών αγαθών	Βιομηχανία Προέχει η παραγωγή	Εκπαίδευση. Προέχει η διανομή
Σχέση με τη φύση	Εκμετάλλευση και κυριαρχία, ανθρωποκεντρισμός	Αρμονία και ισορροπία
Σχέση της αναπτυσσόμενης μονάδας με τον έξω κόσμο	Εταιρική. Αυξανόμενη ολοκλήρωση στο υπάρχον παγκόσμιο οικονομικό σύστημα	Μη εταιρική, επιλεκτική αποσύνδεση βασιζόμενη στις δικές της δυνάμεις και χρησιμοποιώντας τους δικούς της πόρους
Αντίληψη για	Σεβασμός ή ελάχιστη	Δομικές μεταρρυθμίσεις για

Τις δομές	μεταρ- ρύθμιση των υφισταμένων εθνικών και διεθνών δομών	τη μείωση εσωτερικών και διεθνών ανισοτήτων
Αντίληψη για τη διαδικασία	Αποσπασματική και διαμερισματική προσέγγιση σε περιορισμένους τομείς	Συνολική της αναπτυξιακής διαδικασίας παρέμβαση βασιζόμενη στην ανάλυση συστημάτων
Χρονική προοπτική	Βραχυχρόνιος και μεσοχρόνιος σχεδιασμός: Ανάπτυξη δεκαετίας	Αλληλεγγύη με μελλοντικές γενεές, κυρίως στη χρήση των πόρων και σε σχέση με το περιβάλλον
Εφαρμογή στο χώρο	Γενικό υπόδειγμα, ισχύει για όλους τους τύπους κοινωνίας, ομοιομορφία	Σεβασμός στις πολιτιστικές διαφοροποιήσεις και ως εκ τούτου στις διαφοροποιήσεις της αναπτυξιακής διαδικασίας

3

1.2 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΟΡΟΛΟΓΙΕΣ

1.2.1. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες ο όρος ανάπτυξη έχει υποστεί σημαντικές μεταβολές του εννοιολογικού του περιεχομένου.

Για μια χρονική περίοδο μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, ο όρος ανάπτυξη ταυτίστηκε με τον όρο μεγέθυνση. Ένας λόγος για την ταύτιση αυτή ήταν η αντίληψη που επικρατούσε την εποχή εκείνη για τους στόχους και το περιεχόμενο της ανάπτυξης. Στόχος της ανάπτυξης για την εποχή εκείνη ήταν η αύξηση του Α.Ε.Π.. Για παρόμοιους λόγους εξάλλου υπήρξε ταύτιση και με τους όρους μεγέθυνση και

εκβιομηχάνιση, αφού το μέσο για γρήγορη αύξηση του Α.Ε.Π. ήταν να εκβιομηχανισθεί η οικονομία.

Ανεξάρτητα όμως από αυτό οι δύο όροι δεν είναι συνώνυμοι. Με τον όρο οικονομική μεγέθυνση εννοούμε «την αύξηση του προϊόντος η οποία προκαλείται από την αύξηση της ποσότητας των εισροών που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή και της μεγαλύτερης αποδοτικότητάς τους»⁴. Αντίθετα οικονομική ανάπτυξη σημαίνει «όχι μόνον αύξηση του προϊόντος, αλλά και μεταβολές στη διάρθρωση του, στην τεχνολογία καθώς και άλλες θεσμικές αλλαγές του πλαισίου που προσδιορίζει τον τρόπο παραγωγής και διανομής του προϊόντος»⁵.

Ο όρος οικονομική ανάπτυξη είναι ευρύτερος του όρου οικονομική μεγέθυνση. Δεν μπορούμε να έχουμε συνήθως οικονομική ανάπτυξη χωρίς ταυτόχρονη αύξηση του προϊόντος. Αντίθετα, μεγέθυνση δεν σημαίνει και ανάπτυξη. Για παράδειγμα η αύξηση της παραγωγής πετρελαίου μπορεί να αυξήσει το εθνικό προϊόν της χώρας, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι η μεγέθυνση αυτού του προϊόντος έχει ως αποτέλεσμα την διαφοροποίηση της παραγωγικής διαδικασίας, της τεχνολογίας που υπάρχει, της διανομής του τελικού προϊόντος του πετρελαίου π.χ. της βενζίνης.

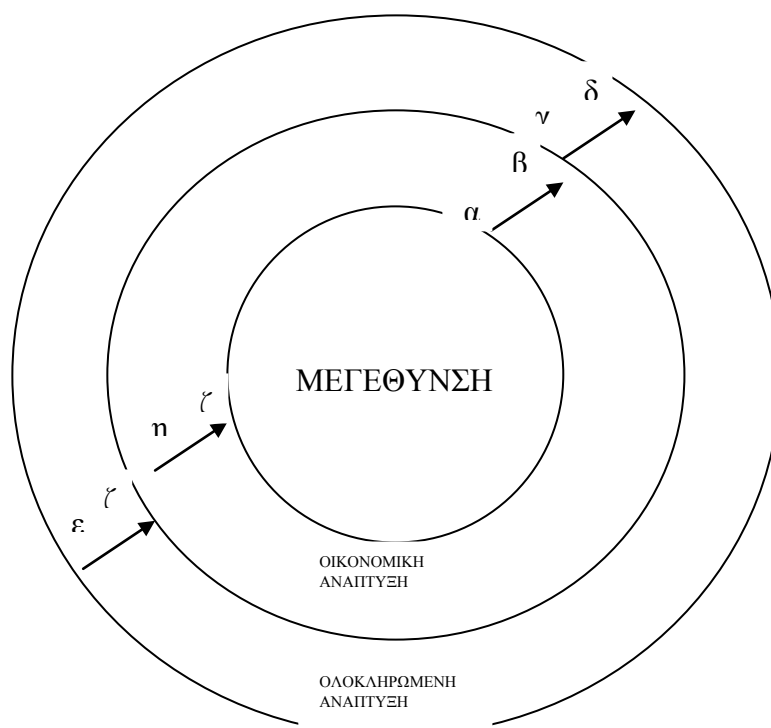
Μια άλλη διαφοροποίηση μεταξύ των δύο όρων είναι το χρονικό διάστημα στον οποίο συντελούνται. Η οικονομική μεγέθυνση μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα σε πολύ λίγο χρονικό διάστημα, π.χ. ένα μήνα ή ένα χρόνο, ενώ για οικονομική ανάπτυξη απαιτούνται μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα π.χ. ορίζοντας δεκαετίες. Τα τελευταία χρόνια ο όρος ανάπτυξη χρησιμοποιείται με ακόμα ευρύτερο εννοιολογικό περιεχόμενο από εκείνο της οικονομικής ανάπτυξης. Με την γενικότερη έννοια της ανάπτυξης εννοούνται κάποιες διαρθρωτικές αλλαγές που ξεπερνούν τα όρια της οικονομικής σφαίρας και εμπεριέχουν μεταβολές που αφορούν το πολιτικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και οικολογικό περιβάλλον. Αυτή η διαφοροποίηση είναι αποτέλεσμα των νέων στόχων που έχουν μπει για την αναπτυξιακή διαδικασία ή αλλιώς των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο σημερινός άνθρωπος.

Τέτοιου είδους προβλήματα είναι για παράδειγμα η φτώχεια, η προστασία του περιβάλλοντος, η διαφύλαξη των φυσικών πόρων και η συμμετοχή του ανθρώπου στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

4. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Α. ΡΕΠΑΣ «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΘΕΩΡΙΕΣ & ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ» σελ. 48

5 . ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Α. ΡΕΠΑΣ «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΘΕΩΡΙΕΣ & ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ» σελ. 48

Έτσι θα δούμε ότι υπάρχει μια ολοκληρωμένη ανάπτυξη όπου μέσα σε αυτή εμπεριέχονται η οικονομική ανάπτυξη και η μεγέθυνση, η αλλιώς είναι εξαρτημένη από τους δυο αυτούς παράγοντες. Το παρακάτω σχήμα θα μας βοηθήσει να πάρουμε μια εικόνα για αυτό το ζήτημα.

Διάγραμμα 1.: Το ομόκεντρο εννοιολογικό περιεχόμενο των όρων μεγέθυνσης, οικονομικής ανάπτυξης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης⁶

⁶ . ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Α. ΡΕΠΑΣ «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΘΕΩΡΙΕΣ & ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ» σελ.52

1.2.2 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΥΠΑΝΑΠΤΥΞΗ

Έχουμε συνηθίσει να λέμε ότι υπάρχουν ανεπτυγμένες χώρες να προσδιοριστεί το τι είναι η απόλυτη ανάπτυξη. Μέσα από θεωρίες μόνο χαρακτηρίζουμε ότι π.χ. η Αμερική είναι μια ανεπτυγμένη χώρα επειδή έχει τεράστια βιομηχανία. Όμως που χρησιμοποιείται αυτή η βιομηχανία. Σε οπικά συστήματα; Τότε το μόνο που επιζητά αυτή η χώρα είναι η καταστροφή πολιτισμών επιφέροντας την υπανάπτυξη. Οι άνθρωποι που ζουν στη χώρα αυτή είναι αναπτυγμένοι στο πνεύμα ; Στην Αμερική ο μεγαλύτερος πληθυσμός είναι «φτωχός» κι όμως οι υπόλοιπες χώρες προσπαθούν να τη φτάσουν. Δηλαδή έχουν μπει σαν ιδανικά μερικές χώρες και οι υπόλοιπες προσπαθούν να τις φτάσουν με κίνδυνο όμως να επιφέρουν στις ίδιες την υπανάπτυξη. Ο πολιτισμός της Αμερικής γίνεται αντίγραφο στις υπόλοιπες χώρες του πλανήτη χωρίς όμως να υπάρχει πολιτισμός. Άρα αυτό που προσπαθεί να κάνει μια «αναπτυγμένη» χώρα είναι να προσαρμόσει τη νοοτροπία της στις υπόλοιπες. Έτσι όμως γίνεται μια προσπάθεια να αναπτυχθεί μια γλώσσα , ένα φαγητό, μια γιορτή, με αποτέλεσμα τα υπόλοιπα να χάνονται, άρα υπάρχει μια υπανάπτυξη.

1.3 Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η Ελλάδα ανήκει σε ένα τύπο χωρών που περνούν από τις υποανάπτυκτες στις αναπτυγμένες χώρες , δηλαδή είναι σε ένα ενδιάμεσο χώρο . Προσπαθεί στις δεκαετίες '80 και '90 να αναπτύξει τη βιομηχανία της αλλά στο θέμα του καταμερισμού των «κερδών» του κράτους προς τους πολίτες υστερεί. Αυτό βέβαια δικαιολογείται γιατί προσπαθεί το κράτος να βγει από ένα κλίμα χρεωστικό που έχει επιβληθεί από άλλες ανεπτυγμένες χώρες που προθυμοποιήθηκαν να τη βοηθήσουν στις προηγούμενες δεκαετίες , με στόχο την εκμετάλλευση, αλλά αυτό σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να γίνει αυτονόητο και καθησυχαστικό προς τους πολίτες, αφού βλέπουμε πως η κατανομή των φορών είναι άνιση και υπάρχουν πολλά κατά κεφαλή Α.Ε.Π που δεν αξιοποιούνται για την καλυτέρευση της οικονομίας. Με λίγα λόγια η Ελλάδα ανήκει στις ανερχόμενες χώρες.

Ας δούμε τώρα γιατί η Ελλάδα ανήκει σε αυτήν την κατηγορία. Παρακάτω προβάλλονται μερικά χαρακτηρίστηκα όπου διακρίνουν τις υπανάπτυκτες χώρες.

α) Οικονομικά Χαρακτηριστικά υπανάπτυκτων χωρών

1. «Μεγάλο ποσοστό αγροτικού πληθυσμού.
2. Γενικός υπερπληθυσμός στη γεωργία με την έννοια ότι μπορεί να μειωθεί, χωρίς να μειωθεί και το παραγόμενο προϊόν.
3. Αποδεδειγμένα αξιοσημείωτη κρυφή ανεργία και έλλειψη ευκαιριών απασχόλησης έξω από τον αγροτικό τομέα.
4. Πολύ μικρό κατά κεφαλήν κεφάλαιο.
5. Χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα και κατά συνέπεια επίπεδο ζωής στα όρια της επιβίωσης.
6. Πρακτικά μηδενική αποταμίευση για τη μεγάλη μάζα του πληθυσμού.
7. Οποιοσδήποτε αποταμιεύσεις υπάρχουν συνήθως πραγματοποιούνται από την τάξη των γαιοκτημόνων, οι οποίοι όμως δεν τις χρησιμοποιούν για την αύξηση των επενδύσεων στη βιομηχανία ή το εμπόριο.
8. Οι παραγωγικές δραστηριότητες στη γεωργία, δάση, ορυχεία είναι οι υπολειμματικές κατηγορίες απασχόλησης.
9. Το αγροτικό προϊόν αποτελείται κύρια από σιτηρά και πρώτες ύλες.
10. Μεγάλο ποσοστό δαπανών για διατροφή και είδη πρώτης ανάγκης.
11. Εξαγωγές ειδών διατροφής και πρώτων υλών.
12. Χαμηλός κατά κεφαλήν όγκος εμπορίου.
13. Χαμηλό επίπεδο πιστωτικών ευχερειών ή και ευκολιών για τη διάθεση προϊόντων στην αγορά.
14. Φτωχή στέγαση.»⁷

β) Βασικά χαρακτηριστικά γεωργίας.

- ο πραγματοποιείται μικρή κεφαλαιοποίηση, μη οικονομική χρήση του διαθέσιμου κεφαλαίου , ύπαρξη υπερβολικά μικρού μεγέθους αγροτεμαχίων.
- ο Το επίπεδο των γεωργικών τεχνικών είναι πολύ χαμηλό.

7 . ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Α. ΡΕΠΑΣ «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΘΕΩΡΙΕΣ & ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ» σελ58

- ο Οι ευκαιρίες για σύγχρονη αγροτική παραγωγή περιορίζεται από τις δυσκολίες στις μεταφορές και την έλλειψη ζήτησης από την τοπική αγορά, περιορίζεται η παραγωγή προϊόντων που προορίζονται για τις αγορές του εξωτερικού.
- ο Οι μικροί γεωργοί είναι ανίκανοι να αντεπεξέλθουν και κατά συνέπεια προσπαθούν να έχουν τις μεγαλύτερες δυνατές αποδόσεις από την καλλιέργεια τους, πράγμα που τους οδηγεί στην εξάντληση των παραγωγικών δυνατοτήτων.
- ο Τα χρέη είναι υψηλά.
- ο Οι μέθοδοι παραγωγής είναι ξεπερασμένες και αναποτελεσματικές,
- ο Εικόνα έλλειψης γεωργικής γης.

γ). Δημογραφία.

- Υψηλή θνησιμότητα και χαμηλό όριο ζωής.
- Υψηλή γεννητικότητα
- Ανεπαρκής διατροφή.
- Δεν υπάρχουν στοιχειώδεις συνθήκες υγιεινής και δημόσιας υγείας.

δ) Πολιτισμός και Πολιτική.

- «Στοιχειώδης εκπαίδευση - υψηλός βαθμός αναλφαβητισμού
- Αδύναμη ή ανύπαρκτη μέση κοινωνική τάξη.
- Υποβαθμισμένη νομική και κοινωνική θέση της γυναίκας.
- Η παράδοση καθορίζει τη συμπεριφορά του μεγάλου μέρους του πληθυσμού.»⁸

8 . ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Α. ΡΕΠΑΣ «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΘΕΩΡΙΕΣ & ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ» σελ102

ε) Τεχνολογία και άλλα.

- «Χαμηλή απόδοση ανά στρέμμα.
- Ανεπαρκής ή ανεπάρκεια ευκολιών για την εκπαίδευση μηχανικών, τεχνιτών, κ.λπ.
- Ανεπαρκείς και πρωτόγονες επικοινωνίες και μεταφορές ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές.
- Πρωτόγονη τεχνολογία.»⁹

Όπως βλέπουμε από τα χαρακτηριστικά η Ελλάδα έχει αρκετά που μπορεί να επιδείξει από το 1950 μέχρι και σήμερα , για αυτό άλλωστε την κάνουν να συγκαταλέγεται σε υπανάπτυκτες χώρες. Όμως ορισμένα από αυτά έχουν μελετηθεί και έχουν διορθωθεί για να φτάσουμε στο σημείο να λέμε ότι η Ελλάδα έχει τάσεις Ανάπτυξης και όχι μόνο. Οποσδήποτε λοιπόν θα πρέπει να υπάρχουν και κριτήρια που συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Έτσι στην ερευνά μας θα σταθούμε στα χαρακτηριστικά αυτά που διαθέτει η χώρα μας και κυρίως θα αναλύσουμε μερικούς δείκτες που πληρεί που τη βοηθούν στην Ανάπτυξη. Οι δείκτες αυτοί προβάλλονται στον πίνακα που ακολουθεί

9 . ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Α. ΡΕΠΑΣ «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΘΕΩΡΙΕΣ & ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ» σελ103

ΠΙΝΑΚΑΣ :

Κοινωνικοί, Πολιτικοί και Οικονομικοί Δείκτες Ανάπτυξης¹⁰

1. Μέγεθος του παραδοσιακού αγροτικού τομέα.
2. Έκταση τον δυαδισμού
3. Έκταση της αστικοποίησης.
4. Χαρακτήρας της βασικής κοινωνικής οργάνωσης.
5. Σπουδαιότητα των μέσων κοινωνικών τάξεων.
6. Έκταση της κοινωνικής κινητικότητας
7. Έκταση γραμματικών γνώσεων.
8. Έκταση μαζικής επικοινωνίας.
9. Βαθμός πολιτιστικής και εθνικής ομοιογένειας.
10. Βαθμός κοινωνικής έντασης.
11. Ακαθάριστος δείκτης γεννητικότητας.
12. Βαθμός εκσυγχρονισμού αντιλήψεων.
13. Βαθμός εθνικής ολοκλήρωσης και αίσθημα εθνικής ενότητας.
14. Έκταση συγκεντροποίησης της πολιτικής δύναμης.
15. Ισχύς δημοκρατικών θεσμών,
16. Βαθμός ελευθερίας πολιτικής αντιπολίτευσης και τύπου.
17. Βαθμός ανταγωνιστικότητας πολιτικών κομμάτων.
18. Επικρατούσα βάση του κομματικού συστήματος.
19. Ισχύς του εργατικού κινήματος.
20. Πολιτική ισχύς της παραδοσιακής ελίτ.
21. Πολιτική ισχύς του στρατού.
22. Βαθμός διοικητικής ικανότητας.
23. Έκταση της αφοσίωσης της ηγεσίας στην οικονομική ανάπτυξη.
24. Έκταση πολιτικής σταθερότητας.
25. Κατά κεφαλή Α.Ε.Π. το 1961
26. Ρυθμός μεγέθυνσης του πραγματικού κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. 1950/51 και 1963/64.
27. Αφθονία φυσικών πόρων.
28. Ρυθμός ακαθάριστων επενδύσεων.
29. Επίπεδο εκσυγχρονισμού της βιομηχανίας.
30. Μεταβολή του βαθμού βιομηχανοποίησης από το 1950.
31. Χαρακτήρας της αγροτικής οργάνωσης.
32. Επίπεδο εκσυγχρονισμού των τεχνικών στη γεωργία.
33. Βαθμός βελτίωσης της γεωργικής παραγωγικότητας από το 1950.
34. Επίπεδο επάρκειας κοινωνικού κεφαλαίου.
35. Βαθμός βελτίωσης κοινωνικού κεφαλαίου.
36. Επίπεδο αποτελεσματικότητας του φορολογικού συστήματος.
37. Βαθμός βελτίωσης του φορολογικού συστήματος από το 1950.
38. Επίπεδο αποτελεσματικότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων.
39. Βαθμός βελτίωσης των πιστωτικών ιδρυμάτων από το 1950.
40. Ρυθμός βελτίωσης των ανθρώπινων πόρων.
41. Διάρθρωση του διεθνούς εμπορίου.

10 . ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Α. ΡΕΠΑΣ «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΘΕΩΡΙΕΣ & ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ» σελ114

Παρακάτω θα γίνει μια ανάλυση των στοιχείων εκείνων που διαθέτει η Ελλάδα έτσι ώστε να μπορέσει να αναπτυχθεί. Η γεωργία και κατά πόσο αυτή συμβάλει, η ανεργία πόσο μεγάλο ρόλο παίζει στην οικονομία , η εκπαίδευση εάν είναι σε ικανοποιητικά στάδια έτσι ώστε να βγαίνουν στην παραγωγική διαδικασία σωστοί εργαζόμενοι , εάν ασκείται σωστή πολιτική από το κράτος, αν υπάρχει καλό σύστημα υγείας , κατά πόσο η τεχνολογία χρησιμοποιείται σωστά και άλλα στοιχεία που συμβάλουν στην ανάπτυξη της χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2. ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

2.1 Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Αυτό που διακρίνει από δεκαετίες τον ελληνικό λαό είναι ο αγροτικός τομέας. Αυτό συμβαίνει βέβαια λόγω του πλούσιου και εύφορου εδάφους που υπάρχει στην Ελλάδα αλλά και επειδή δεν είχε τον τρόπο να αναπτύξει μια βαριά βιομηχανία. Έτσι γινόντουσαν συνεχείς προσπάθειες να ζουν μέσα από τη γεωργία και τις καλλιέργειες που έκαναν κάθε χρόνο οι έλληνες αλλά με βάση τα νέα δεδομένα που εισάγονται καθημερινά στη ζωή τους προσπάθησαν να κάνουν στροφή σε αυτή την δύσκολη μα παραγωγική δουλειά και να μετακομίζουν οι περισσότεροι σε αστικά κέντρα. Φτάσαμε σήμερα να έχει η πρωτεύουσα της χώρας 5 εκατομμύρια κατοίκους και όλη η Ελλάδα 10 εκατομμύρια. Θα δούμε τι σημαίνει αγροτική ανάπτυξη και πως αυτό εξελίσσεται και βοηθάει τον ελληνικό λαό στην οικονομική του ανάπτυξη.

Όσο αναζητούμε τι ρόλο που παίζει ο αγροτικός τομέας στην οικονομική ανάπτυξη στις προηγούμενες δεκαετίες ερωτόμαστε εάν υπήρχε ή όχι ένα πλεόνασμα δουλειάς στον αγροτικό τομέα. Σε όλες τις χώρες που προσπαθούσαν να αναπτυχθούν η βιομηχανική ανάπτυξη ήταν ο πρωταρχικός σκοπός και χρησιμοποιούσαν τον αγροτικό τομέα για να παράσχοντα τα οφέλη του για την τροφοδότηση ή την κάλυψη σε αποτυχίες στην ανάπτυξη που ήθελαν να επιτύχουν.

Εδώ όμως θα τονίσουμε τη διαφορά, που δε εντοπίζεται συνήθως, για την ύπαρξη πλεονάσματος. Έχουμε μια στατική και μια δυναμική έννοια. Η πρώτη υποστηρίζει ότι ακόμη και σε μια οικονομία στάσιμη όπου ο αγροτικός τομέας δεν αυξάνεται, ο αγροτικός τομέας έχει πλεονάσματα εργασίας, τροφίμων και κεφαλαίου που απλώς χρειάζονται συγκεκριμένες πολιτικές για να μεταφερθούν στον βιομηχανικό τομέα. Η δεύτερη υποστηρίζει ότι η ύπαρξη ενός πλεονάσματος είναι δυναμική και μπορεί να υπάρξει μόνο σε μια αυξανόμενη οικονομία, δηλαδή σε μια οικονομία ο αγροτικός τομέας αυξάνεται με ένα συνδυασμό πολιτικών επενδύσεων και τεχνολογίας, με αποτέλεσμα μέρος του επιπλέον παραγομένου προϊόντος και του εισοδήματος που αποφέρετε να είναι διαθέσιμο για μεταφορά έξω από τον αγροτικό τομέα.

«Είναι φυσικό ότι οι δύο έννοιες είναι διαφορετικές μεταξύ τους και έχουν πολύ διαφορετικά αποτελέσματα στις επιλογές που θα γίνουν στην αναπτυξιακή πολιτική. Πολλές χώρες, μερικές αναπτυσσόμενες και οι πρώην σοσιαλιστικές, στην προσπάθεια τους να πετύχουν γρηγορότερη βιομηχανική ανάπτυξη θεώρησαν τον αγροτικό τομέα απλά μια δεξαμενή πόρων και εφήρμοσαν πολιτικές έντονης μεταφοράς πόρων από τον αγροτικό στον μη αγροτικό τομέα με δυσάρεστα αποτελέσματα για την οικονομική τους ανάπτυξη. Αντίθετα στις χώρες της Ανατολικής Ασίας ένας συνδυασμός πολιτικών και επενδύσεων στον αγροτικό τομέα επέτρεψε την απελευθέρωση εργατικού δυναμικού προς τον αναπτυσσόμενο βιομηχανικό τομέα χωρίς προβλήματα. Στη συνέχεια αναλύουμε πως γίνεται η μεταφορά των πόρων από τον αγροτικό στο μη αγροτικό τομέα, αυτό που πολλοί έχουν ονομάσει οι τρόποι συμβολής του αγροτικού τομέα στην οικονομική ανάπτυξη με μια συνεπή αναφορά στη θεωρία της οικονομικής ανάπτυξης.

Η συνήθης προσέγγιση στο ρόλο του αγροτικού τομέα στην οικονομική ανάπτυξη είναι με αναφορά σε τρόπους συμβολής ή διεργασίες τις οποίες ο τομέας πραγματοποιεί κατά τη διάρκεια της αναπτυξιακής διαδικασίας. Αυτοί «οι τρόποι συμβολής» είναι:

- α) Η αύξηση στην προσφορά τροφίμων που διατίθενται στην εσωτερική αγορά με ταυτόχρονη απελευθέρωση εργατικού δυναμικού, απαραίτητου για τη βιομηχανική ανάπτυξη
- β) Η μεγέθυνση της εσωτερικής αγοράς του βιομηχανικού τομέα
- γ) Η αύξηση των διαθέσιμων χρηματοδοτικών πόρων με αύξηση της αποταμίευσης και
- δ) Η αύξηση του διαθέσιμου συναλλάγματος μέσω εξαγωγών αγροτικών προϊόντων»¹¹

Ας δούμε μερικές περιπτώσεις που αυτές οι αλλαγές και οι τρόποι για μεταφορά από τον ένα τομέα στον άλλο, μπορούν να έχουν και αρνητικά αποτελέσματα και να επιφέρουν την καταστροφή.

Όταν γίνει μια μετακίνηση εργατών από την αγροτική παραγωγή στην βιομηχανική, δηλαδή να μετακινηθούν στα αστικά κέντρα οι εργάτες με σκοπό να απασχοληθούν σε εργοστάσια, τότε αυτοί οι άνθρωποι ή θα μειώσουν την αγροτική

11 . ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΛΙΑΝΟΣ «ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ» σελ.603,604

παραγωγή εάν είναι παραπάνω από αυτούς που ασχολούνται στον αγροτικό τομέα. Έτσι θα υπάρχει δυσκολία στην βιομηχανική παραγωγή και δυσκολία στην ανάπτυξη της οικονομίας. Πρέπει δηλαδή να μελετηθούν οι κινήσεις έτσι ώστε να γίνει η στροφή από την αγροτιά στην βιομηχανία. Έτσι θα καταστραφούν και οι δυο τομείς με το πέρασμα του χρόνου.

Μια άλλη περίπτωση είναι να υπάρξει μια ζήτηση από βιομηχανικά προϊόντα από τις αγροτικές περιοχές. Όλα τα νοικοκυριά χρησιμοποιούν και ένα μέρος της παραγωγής τους για προσωπική κατανάλωση. Εάν υπάρχει ζήτηση για προϊόντα της βιομηχανίας από αυτά τα νοικοκυριά και η αγροτική παραγωγή χρησιμοποιείται εξολοκλήρου για εμπόριο και κατά συνέπεια για αποταμίευση, τότε θα αυξηθεί και η βιομηχανική παραγωγή.

Στην ανάπτυξη μπορεί να παίξει ρόλο και η μεφορά των χρηματοδοτικών πόρων. Εάν ένας αγρότης χρησιμοποιήσει τα κέρδη του από σοδειά του για την αγορά ενός ακίνητου σε μια άλλη πόλη τότε θα κάνει μεταφορά χρημάτων, πράγμα σημαντικό στην ανάπτυξη. Μπορεί επίσης να κάνει ομόλογα ή να επενδύσει τα χρήματά του στο χρηματιστήριο. Το κράτος θα έχει κέρδος γιατί θα μπορεί να χρησιμοποιεί τα αγροτικά προϊόντα, αγοράζοντας τα σε χαμηλές τιμές και προωθώντας τα σε υψηλές. Θα έχει κέρδη από τη φορολογία των ακινήτων και των χρημάτων που θα επενδύονται. Θα μπορεί να δίνει στους αγρότες τα υλικά που χρειάζονται σε υψηλότερες τιμές.

Αν υποθέσουμε μια ανοικτή οικονομία το εξωτερικό εμπόριο θα εξαρτάται από το συγκριτικό πλεονέκτημα. Άρα μια αναπτυσσόμενη οικονομία μπορεί να έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στην παράγωγή αγροτικών αγαθών, ή βιομηχανικών αγαθών ή συγκεκριμένων προϊόντων σε μια από τις δύο κατηγορίες.

Επομένως, είναι πιθανό οι αυξανόμενες ανάγκες σε τρόφιμα να ικανοποιηθούν με εισαγωγές, η αυξανόμενη αγορά για βιομηχανικά προϊόντα δεν είναι απαραίτητο να είναι πλέον η εσωτερική αγορά, αφού μπορούν να γίνονται εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων. Επίσης οι εσωτερικές αποταμιεύσεις μπορούν να συμπληρωθούν με ξένο κεφάλαιο. Επιπλέον, οι τρόποι συμβολής σε πολλές περιπτώσεις αλληλοσυγκρούονται. Για παράδειγμα, πολιτικές για υποκατάσταση των εισαγωγών που προσπαθούν να κατευθύνουν τη ζήτηση των αγροτών προς εγχώρια βιομηχανικά προϊόντα και πιο σκληρή φορολογία για την αύξηση των αποταμιεύσεων μειώνουν το διαθέσιμο αγροτικό εισόδημα και μειώνουν τα κίνητρα για αύξηση της παραγωγής. Επίσης, η αύξηση στην παραγωγή τροφίμων για την εσωτερική αγορά μπορεί να

είναι ανταγωνιστική της αύξησης της παραγωγής εξαγωγίμων αγροτικών προϊόντων . Έτσι σε μια ανοικτή οικονομία ο ρόλος του αγροτικού τομέα στην οικονομική ανάπτυξη είναι περισσότερο πολύπλοκος.

Με βάση τις εξαγωγές αγροτικών προϊόντων μπορεί κανείς να υποθέσει την εξής πορεία οικονομικής ανάπτυξης. Στην αρχή η παραγωγή αγροτικών προϊόντων που χρησιμοποιείτε για εξαγωγή αυξάνει σημαντικά και επιτρέπει την απόκτηση συναλλάγματος που χρησιμοποιείται για καταναλωτικά και κεφαλαιουχικά αγαθά. Εγχώριες βιομηχανίες θα εμφανίζονται καθώς το μέγεθος της εγχώριας αγοράς αυξάνει σταδιακά, υποκαθιστώντας καταναλωτικά και κεφαλαιουχικά αγαθά. Ο αρχικός βιομηχανικός τομέας αυξάνει σταδιακά με επανεπένδυση των κερδών. Η παραγωγή τροφίμων αυξάνει με τον κατάλληλο ρυθμό. Το κράτος συμμετέχει ενεργά δημιουργώντας υποδομή και εκσυγχρονίζοντας τους οικονομικούς θεσμούς. Αυτή είναι μια πιθανή πορεία προς την οικονομική ανάπτυξη με ανοικτή οικονομία την οποία ακολούθησαν οι περισσότερες ανεπτυγμένες σήμερα χώρες.

Ένα υπόδειγμα αναπτυξιακής πολιτικής στις αναπτυσσόμενες χώρες υπήρξε παγκόσμια η πορεία προς τη μεγέθυνση με υποκατάσταση εισαγωγών, που σκόπευε στη δημιουργία μιας σύγχρονης εγχώριας βιομηχανικής βάσης. Η υποστήριξη του υποδείγματος είχε βασιστεί στην προστασία της νηπιακής βιομηχανίας. Η βάση της πολιτικής υποκατάστασης εισαγωγών είναι να βελτιώσει τις συνθήκες της αγοράς για τις εγχώριες βιομηχανίες. Τα διαθέσιμα μέσα πολιτικής είναι η συναλλαγματική πολιτική, ο πληθωρισμός και η εμπορική πολιτική. Τα μέσα αυτά είναι κατά κάποιο βαθμό υποκατάστατα, δηλαδή ο ίδιος βαθμός μεταφοράς πόρων στη βιομηχανία μπορεί να επιτευχθεί με διάφορους συνδυασμούς μέτρων πολιτικής. Τα οικονομικά αποτελέσματα δεν είναι ταυτόσημα και πολλές φορές υπάρχουν πολιτικοί λόγοι για την επιλογή του ενός ή του άλλου συνδυασμού. Τα μέτρα αυτά έχουν σαν αποτέλεσμα μια διπλή συμπίεση του αγροτικού τομέα. Η υπερτίμηση του συναλλάγματος δυσκολεύει τις εξαγωγές αγροτικών προϊόντων ενώ η τεχνική προστασία, των βιομηχανικών προϊόντων στρέφει τους όρους εμπορίου μεταξύ αγροτικού και βιομηχανικού τομέα εναντίον του αγροτικού, με συνέπεια τη μείωση της παραγωγής αγροτικών προϊόντων λόγω μείωσης των κινήτρων και με τελικό αποτέλεσμα μείωση του αγροτικού προϊόντος. Το αποτέλεσμα των μέτρων αυτών στη μείωση της αγροτικής παραγωγής είναι πολύ σημαντικό, όπως έχει τελευταία αποδειχθεί από την εμπειρία πολλών χωρών.

2.1.1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Για να μπορέσει να λειτουργήσει μια αγροτική περιοχή και επέλθει ανάπτυξη βασικό ρόλο σε αυτό παίζει το κράτος. Με διάφορα τεχνάσματα και πολιτικές μπορεί μια κυβέρνηση να δώσει ώθηση και να καταφέρει να αλλάξει νοοτροπία στους πολίτες για μια νέα γραμμή που ακολουθεί. Εάν ακολουθηθεί μια σωστή πολιτική τιμών , δηλαδή εάν δοθούν σωστές ζπιχειρωγησεις στους αγρότες για την παραγωγή τους , υπάρχει ένας έλεγχος τιμών στα προϊόντα που παράγουν και πουλάνε, οι φόροι που θέτει σε αυτούς είναι προς όφελος τους και όχι για αφανίσει του «είδους» , τότε και οι αγρότες θα μπορούν να αντεπεξέλθουν σωστά στην παραγωγή και το εμπόριο. Βέβαια οι ρυθμίσεις να μην είναι τέτοιες ώστε να καρπώνονται λίγοι γαιοκτήμονες τα κέρδη , αλλά να βοηθή και τους μικρότερους σε έκταση αγρότες. Οι επιχορηγήσεις για ένα νέο προϊόν που μπορεί να παράγει κάποιος θα κινήσει το ενδιαφέρον με αποτέλεσμα να υπάρξει αύξηση παραγωγής, όπως βέβαια και διαφοροποίηση. Πρέπει να προστατεύσει τους αγρότες από διάφορες παγίδες του εμπορίου , ώστε να μην έχουμε αύξηση παραγωγής σε προϊόντα που δε χρειάζονται στην παραγωγή.

Γι αυτό όμως επιβάλλεται από το κράτος να κρατά μια σταθερή πορεία στην οικονομική πολιτική . Εάν υπάρχουν συνεχόμενες αλλαγές στην πολιτική τότε και ο πολίτης δεν αισθάνεται ασφαλής , γιατί ανά πάσα στιγμή μπορεί αυτό που παράγει μπορεί να μην απόδοση. Έτσι λοιπόν μια μακροχρόνια οικονομική πολιτική , με ετήσιους στόχους κινεί το ενδιαφέρον.

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω δεν πρέπει να υπάρχει το φαινόμενο των γαιοκτημόνων. Η συγκέντρωση εξουσίας από λίγους δε φέρνει με κανένα τρόπο την οικονομική ευημερία σε όλους τους πολίτες. Θα υπάρχει εκμετάλλευση των πολλών από τους λίγους. πρέπει να σπάσει τη γη σε «ίσα» κομμάτια και να τη μοιράσει. Αυτό όμως είναι πρακτικά αδύνατο , αλλά μπορεί να περιορίσει τους γαιοκτήμονες με φόρους και να δώσει «αέρα» στους απλούς αγρότες.

Ένα άλλο μέτρο που μπορεί να εφαρμόσει το κράτος για την αγροτική ανάπτυξη είναι είναι μια σωστή πιστωτική πολιτική. Τα δάνεια είναι αυτά που θα δώσουν ώθηση στους νέους αγρότες να ασχοληθούν με την αγροτική παραγωγή. Αυτό όμως συνεπάγεται και σωστό έλεγχο για το που διαθέτουν τα χρήματα , όπως επίσης και των τόκων που θα επιβληθούν σε αυτά. Πολλοί πέφτουν στην παγίδα της τοκογλυφίας και εδώ είναι ένας τομέας που πρέπει να παρέμβει το κράτος και να τους

προστατέψει. Εάν το κράτος έχει αναπτύξει οργανισμούς κατάλληλους για τη γεωργία τότε μπορεί κάλλιστα να κάνει έρευνες για την τεχνολογία. Μπορεί να μεταδώσει στους γεωργούς νέα για την εξέλιξη της τεχνολογίας, για νέα λιπάσματα , η για νέα μηχανήματα που θα συμβάλουν πρακτικά και ουσιαστικά στη δουλειά τους.

2.2 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

2.2.1 ΤΟ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΓΕΩΡΓΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ

Το ακαθάριστο γεωργικό προϊόν (Α.Γ.Π.) μπορεί να θεωρηθεί ως ο πλέον αντιπροσωπευτικός δείκτης των εξελίξεων του γεωργικού τομέα. Την περίοδο 1965-1995 η συμπεριφορά του Α.Γ.Π. , η τάση του Α.Γ.Π. είναι ανοδική και με ταχύ ρυθμό. Δεύτερον, η περίοδος αυτή μπορεί να χωρισθεί σε δύο περιόδους με διαφορετικό ρυθμό ανάπτυξης. Ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ είναι ταχύτερος κατά την πρώτη περίοδο 1965—1975 απ’ ό,τι κατά την υπόλοιπη περίοδο 1976-1995. Τρίτον η εξέλιξη του Α.Γ.Π. παρουσιάζει όχι μόνο διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, αλλά σε ορισμένες περιόδους παρουσιάζει μείωση σε απόλυτα μεγέθη. Αυτό συμβαίνει συχνά μετά το 1975. (Ας σημειωθεί ότι η μεγάλη πτώση του Α.Γ.Π. κατά το 1990 οφείλεται στην ξηρασία εκείνης της χρονιάς).

Επίσης έχουμε την εξέλιξη του ακαθάριστου γεωργικού προϊόντος ως ποσοστού του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Κατά το 1965 το Α.Γ.Π. αποτελούσε το 22% του Α.Ε.Π., έκτοτε μειώνεται συνεχώς και κατά τα τελευταία πέντε χρόνια τείνει να σταθεροποιηθεί στο 12% περίπου. Είναι αυτονόητο ότι η διαμόρφωση του ποσοστού αυτού εξαρτάται από τις σχετικές μεταβολές του Α.Γ.Π. και του Α.Ε.Π.

2.2.2 ΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Έχουμε ήδη τονίσει ότι οι συντελεστές της παραγωγής δεν είναι ομοιογενείς και παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές, π.χ. ένα στρέμμα εδάφους στην πεδιάδα της Θεσσαλίας είναι πολύ διαφορετικό από ένα στρέμμα σία ορεινά. Επίσης ένας εργάτης είκοσι ετών διαφέρει σημαντικά σε πείρα, γνώση και αντοχή από έναν εργάτη εξήντα ετών. Στο τμήμα αυτό εξετάζουμε μερικούς παράγοντες ανομοιογένειας των παραγωγικών συντελεστών της Ελληνικής γεωργίας.

Η συμπεριφορά του ακαθάριστου γεωργικού προϊόντος συνδέεται με την εξέλιξη των χρησιμοποιούμενων παραγωγικών συντελεστών και με την τεχνολογική εξέλιξη που εισάγεται στην παραγωγική διαδικασία. Τα στατιστικά στοιχεία για τη χρήση των παραγωγικών συντελεστών είναι ελλιπή με εξαίρεση την καλλιεργούμενη έκταση. Σχετικά με το χρησιμοποιούμενο κεφάλαιο της γεωργικής παραγωγής, υπάρχουν ορισμένες εκτιμήσεις οι οποίες όμως δεν καλύπτουν το σύνολο της περιόδου. Για το λόγο αυτό λαμβάνουμε ως δείκτη του κεφαλαίου τον αριθμό των γεωργικών ελκυστήρων. Για το συντελεστή εργασία υπάρχουν στοιχεία μόνο για τα έτη των απογραφών και για τα τελευταία δέκα χρόνια.

«Η εξέλιξη των παραπάνω μεγεθών είναι εντυπωσιακή, κυρίως ως προς τους ελκυστήρες και την απασχόληση. Ο αριθμός των ελκυστήρων (τρακτέρ) παρουσιάζει συνεχή σταθερή αύξηση, ενώ η απασχόληση παρουσιάζει συνεχή μείωση. Η καλλιεργηθείσα έκταση παρουσιάζει μείωση αρχικά, μέχρι το 1970, αλλά στη συνέχεια δε φαίνεται να έχει ανοδική ή πτωτική τάση.

Η παρουσίαση των παραπάνω συντελεστών γίνεται υπό την απλουστευτική υπόθεση ότι ο καθένας είναι ομοιογενής συντελεστής. Στην πραγματικότητα όμως υπάρχουν σοβαρές διαφορές από έτους εις έτος, π.χ. η μεταβολή στον αριθμό των στρεμμάτων σημαίνει και μεταβολή στην ποιότητα του εδάφους ανάλογα με την τοποθεσία, την άρδευση ή μη, κ.λπ. Επίσης, σοβαρές διαφορές υπάρχουν στο μέγεθος, δηλ. στην ιπποδύναμη των ελκυστήρων καθώς και στο είδος Τέλος, η απασχόληση στο γεωργικό τομέα αλλάζει ως προς το φύλο, την ηλικία, την εμπειρία κ.λπ. Σημαντικές διαφορές μεταξύ των παραγωγικών συντελεστών υπάρχουν ως προς το είδος της παραγωγής.»¹²

Έδαφος

Η συνολική έκταση γης που χρησιμοποιείται στην αγροτική παραγωγή παίζει μεγάλο ρόλο και είναι ουσιαστικά σταθερή. Σημαντικές όμως μεταβολές λαβαίνουν χώρα στην κατά καλλιέργειες χρησιμοποίηση της γης καθώς μεταβάλλεται η διάρθρωση της παραγωγής. «Σύμφωνα με την απογραφή του 1981, 52,1 εκατ. στρεμ. είναι βοσκότοποι, 39,2 εκατ. στρεμ. είναι καλλιεργήσιμη έκταση και 29,8 εκατ. στρεμ. είναι δάση. Από το σύνολο της καλλιεργήσιμης γης, το μεγαλύτερο ποσοστό χαρακτηρίζεται ως πεδινό (55%), ένα ποσοστό 25% χαρακτηρίζεται ως ημιορεινό και

¹² ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΛΙΑΝΟΣ «ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ» σελ. 635,636

το υπόλοιπο 20% ως ορεινό. Φυσικά, για τους βοσκότοπους και τα δάση, η αναλογία τους σε πεδινά, ημιορεινά και ορεινά εδάφη είναι αντίστροφη. Το μεγαλύτερο ποσοστό των καλλιεργούμενων εκτάσεων είναι ξερικές. Διαχρονικά όμως το ποσοστό των αρδευόμενων αυξάνει. Το ποσοστό των αρδευόμενων εκτάσεων έχει αυξηθεί από 14% το 1962 σε 40% το 1996. Κατά μέσο όρο τα αρδευόμενα εδάφη αυξάνονται κατά 250 χιλ. στρέμματα ετησίως.»¹³

Αν ληφθεί υπόψη ότι η Ελλάδα δεν είναι ιδιαίτερα πλούσια σε υδάτινους πόρους, κυρίως στις αγροτικές περιοχές και για την άρδευση της γης απαιτούνται σημαντικές επενδύσεις, ο ρυθμός αύξησης των αρδευόμενων γαιών δεν είναι ασήμαντος.

Εργατικό Δυναμικό

Η μέτρηση του εργατικού δυναμικού που απασχολείται στην αγροτική παραγωγή δεν μπορεί να γίνει με ακρίβεια από τα υπάρχοντα στατιστικά στοιχεία. Ωστόσο, η γενική τάση είναι τόσο έντονη και σαφής ώστε να μην υπάρχει περιθώριο αμφιβολίας για τη συνεχή και σημαντική μείωση του εργατικού δυναμικού του αγροτικού τομέα, όπως έχουμε ήδη διαπιστώσει.

Σε σχέση με την απασχόληση του εργατικού δυναμικού στη γεωργία υπάρχουν ορισμένες ιδιομορφίες οι οποίες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη.

- Πρώτον, στις εκτιμήσεις του εργατικού δυναμικού περιλαμβάνονται συχνά άτομα τα οποία υπό συνήθεις συνθήκες δεν αποτελούν μέρος της προσφοράς εργασίας, όπως π.χ άτομα άνω των 60 ετών.
- Δεύτερον, δεν υπάρχει νομικός περιορισμός των ωρών εργασίας καθημερινά και στην αγροτική παραγωγή ο αριθμός των ωρών μπορεί να διαφέρει σημαντικά μεταξύ ατόμων.
- Τρίτον, η απασχόληση παρουσιάζει σημαντικές εποχιακές διακυμάνσεις.
- Τέταρτον, μεταξύ των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα υπάρχει σημαντική ποικιλία απασχόλησης σε άλλα επαγγέλματα (φαινόμενο της πολυαπασχόλησης).

Είναι λοιπόν προφανές ότι μεταξύ των ατόμων που απασχολούνται στον αγροτικό τομέα υπάρχει μεγάλη διαφορά ως προς την πραγματική συμμετοχή τους στην αγροτική παραγωγή.

¹³ ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΛΙΑΝΟΣ «ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ» σελ. 639,640

«Ανεξάρτητα από την ακρίβεια των παραπάνω στοιχείων και από τον ορισμό του εργατικού δυναμικού που ενδιαφέρεται κανείς να χρησιμοποιήσει, είναι φανερό ότι το εργατικό δυναμικό του αγροτικού τομέα μειώνεται και ως απόλυτο μέγεθος και ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης, π.χ. για το 1971 οι απασχολούμενοι στον αγροτικό τομέα ως ποσοστό των απασχολούμενων στο σύνολο της οικονομίας ήταν 40%, μειώθηκε σε 30,7% το 1981 και σε 25,3% το 1989.»¹⁴

Η μείωση του εργατικού δυναμικού της γεωργίας προήλθε από τα μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα της μετά το 1960 περιόδου. Η έξοδος του αγροτικού εργατικού δυναμικού ακολούθησε τρεις δρόμους μετακίνησης:

- 1) προς τις ημιαστικές περιοχές
- 2) προς τις αστικές περιοχές, δηλ. πρωτεύουσες νομών και προς τα μεγάλα αστικά κέντρα Αθήνας και Θεσσαλονίκης, και
- 3) προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης (κυρίως Γερμανία), Αμερική και, Αυστραλία.

Κεφάλαιο

Ως κεφάλαιο ορίζεται το σύνολο των προϊόντων που χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία. Είναι δηλ. το σύνολο των παραγμένων μέσων παραγωγής. Με αυτό τον ορισμό το κεφάλαιο του αγροτικού τομέα περιλαμβάνει έναν μεγάλο αριθμό ανομοιογενών προϊόντων, όπως κτίσματα, μηχανές, φράχτες, πηγάδια, συστήματα άρδευσης, μεταφορικά μέσα, κ.λπ.

Οι εκτιμήσεις του παγίου κεφαλαίου του αγροτικού τομέα δεν είναι διαθέσιμες για τα τελευταία χρόνια και για τις ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου για μια σειρά ετών έχει γίνει μια διάκριση σε δημόσιες και ιδιωτικές. Εκείνο το οποίο κάνει εντύπωση είναι η πτωτική τάση του συνόλου των επενδύσεων μετά το 1977. Η μείωση του όγκου των επενδύσεων σημαίνει πτώση του ρυθμού ανάπτυξης του παγίου κεφαλαίου της γεωργίας. Οι ιδιωτικές επενδύσεις είναι σ' όλες τις περιόδους μεγαλύτερες των δημοσίων. Είναι ενδιαφέρον να τονισθεί ότι οι ιδιωτικές επενδύσεις παρουσιάζουν μεγαλύτερη μείωση μετά το 1977. Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι οι ακαθάριστες επενδύσεις του γεωργικού τομέα ως ποσοστό επί του συνόλου των επενδύσεων της ελληνικής οικονομίας επίσης μειώνεται.

¹⁴ ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΛΙΑΝΟΣ «ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ» σελ 640, 641

Βέβαια, η μεταβολή των επενδύσεων δεν είναι παρόμοια για όλα τα είδη κεφαλαίων. Έχουμε ήδη δει ότι οι επενδύσεις σε ελκυστήρες έχουν αυξηθεί, όπως επίσης και σε μεταφορικά μέσα. Αντίθετα, γι' άλλα είδη κεφαλαίου, όπως π.χ. κτίρια πλην κατοικιών, οι επενδύσεις μειώνονται.

Σχέσεις Ιδιοκτησίας

«Η βασική μορφή αγροτικής επιχείρησης στην ελληνική γεωργία είναι η οικογενειακή εκμετάλλευση. Ο αγρότης καλλιεργητής της γης είναι συνήθως και ιδιοκτήτης της γης και του λοιπού κεφαλαιουχικού εξοπλισμού της εκμετάλλευσης. Υπάρχει, επίσης, ένα σχετικά μικρό ποσοστό της καλλιεργούμενης γης το οποίο ενοικιάζεται και ένα πολύ μικρό ποσοστό που καλλιεργείται από μισακάρηδες (δηλ. ο καλλιεργητής δεν πληρώνει ενοίκιο στον ιδιοκτήτη της γης, αλλά μοιράζουν το προϊόν σε κάποια προσυμφωνημένη αναλογία). Σύμφωνα με στοιχεία του 1961, από τα 36,7 εκατ. καλλιεργηθέντα στρέμ. τα 32,4, δηλ. το 88,2%, ήταν ιδιοκτησία του καλλιεργητή και τα υπόλοιπα ήταν νοικιασμένα ή μισακά. Κατά το 1977-78 το ποσοστό των ιδιόκτητων καλλιεργούμενων γαιών μειώθηκε σε 80,7%, των νοικιασμένων ήταν 17,6% και των μισακών 1,3%. Όπως είναι φανερό, η σημασία της ενοικίασης της γης για καλλιέργεια αυξάνει και πιθανότατα θα αυξηθεί περισσότερο καθώς ο αριθμός των οικογενειών που εγκαταλείπουν τη γεωργική παραγωγή αυξάνει.

Οι εκμεταλλεύσεις που καλλιεργούν νοικιασμένη γη είναι συνήθως οι μεγαλύτερες. Σύμφωνα με στοιχεία του 1977, οι εκμεταλλεύσεις με λιγότερα των τριάντα στρεμμάτων ενοικιάζουν το 7,8% της συνολικής ενοικιαζόμενης γης, ενώ οι εκμεταλλεύσεις με 30-199 στρεμ. ενοικιάζουν το 58% και οι εκμεταλλεύσεις με περισσότερα των 200 στρεμ. ενοικιάζουν το υπόλοιπο 33,6%. Επίσης, οι μικρότερες εκμεταλλεύσεις ενοικιάζουν μικρή μόνο έκταση σε σχέση με την ιδιόκτητη, ενώ οι μεγαλύτερες ενοικιάζουν μεγαλύτερες εκτάσεις σε σχέση με την ιδιόκτητη γη. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι για το 1977 εκμεταλλεύσεις με μέγεθος 20-29 στρεμ. ενοικιάζαν έκταση που αντιστοιχούσε στο 8,6% της ιδιόκτητης γης, ενώ για εκμεταλλεύσεις με 50-99, 200-299 και 500-999 στρεμ. τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν 17,7%, 67,3% και 150,2%. Τα στοιχεία αυτά υποδεικνύουν τη μεγάλη σημασία που έχει η αγορά ενοικίασης γης για την αύξηση του μεγέθους των αγροτικών εκμεταλλεύσεων.

Ο βασικός οικογενειακός χαρακτήρας της ελληνικής αγροτικής εκμετάλλευσης φαίνεται και από τα στοιχεία της αγροτικής απασχόλησης. Σύμφωνα με στοιχεία του 1971, από τους απασχολούμενους στο γεωργικό τομέα 680 χιλ. άτομα, ή ποσοστό 51,7%, εργάζονται για δικό τους λογαριασμό. Επιπλέον 546 χιλ. άτομα, ή ποσοστό 41,6% είναι μέλη της οικογένειας που βοηθούν στην παραγωγή της εκμετάλλευσης χωρίς να αμείβονται. Οι εργοδότες είναι μόνο 16 χιλ. (ποσοστό 1,2%) και οι μισθωτοί εργάτες 64 χιλ. (ποσοστό 4,8%)»¹⁵

Αγροτικό Εισόδημα

Για το αγροτικό εισόδημα δεν έχουμε πολλά στοιχεία γιατί με τα ισχύοντα μέχρι τώρα για το τι δήλωναν οι αγρότες στο κράτος, ήταν κάπως δύσκολο να προσδιορισθούν. Από διάφορα στοιχεία όμως μπορούμε να δούμε πως κυμάνθηκε το εισόδημα. Η κατ' απασχολούμενο καθαρή προστιθέμενη αξία, έχει αυξηθεί κατά περίπου 50% κατά την περίοδο 80 – 90 , από 218 χιλ. δρχ. το 1980 σε 311 χιλ. δρχ. το 1989. Αυτό έχει ως συνέπεια με την αύξηση των ενοικίων και των τιμών των καταναλωτικών προϊόντων , την εξαφάνιση του αγροτικού εισοδήματος. Η γενική εντύπωση που δημιουργείται από τα στοιχεία, είναι ότι υπάρχει σημαντική ανισότητα στη διανομή του εισοδήματος μεταξύ των αγροτικών νοικοκυριών

Εμπόριο των Αγροτικών Προϊόντων

Τα προϊόντα της αγροτικής παραγωγής συνήθως χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες ανάλογα με την προέλευση τους, σε:

- προϊόντα φυτικής παραγωγής,
- κτηνοτροφικά προϊόντα,
- προϊόντα αλιείας και
- δασικά προϊόντα.

Η γενική εικόνα που παρουσιάζει το εξωτερικό εμπόριο της χώρας σε σχέση με τα παραπάνω προϊόντα είναι η εξής:

¹⁵ ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΛΙΑΝΟΣ «ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ» σελ. 646 , 647

- τα προϊόντα φυτικής παραγωγής είναι, γενικά, είτε επαρκή ή πλεονασματικά σε σχέση με την εγχώρια κατανάλωση και συνεπώς ένα μέρος εξάγεται,
- τα κτηνοτροφικά προϊόντα είναι είτε επαρκή, π.χ. κρέας πουλερικών, φρέσκο γάλα, αυγά, ή ελλειμματικά και συνεπώς ένα μέρος εισάγεται π.χ. βοδινό, χοιρινό κρέας, τυριά κ.λπ.,
- η παραγωγή αλιευτικών προϊόντων καλύπτει το 88% περίπου της συνολικής ζήτησης,
- η παραγωγή ξυλείας καλύπτει μόνο το 30% περίπου της εγχώριας ζήτησης και το υπόλοιπο εισάγεται.

Η γενική κατάταξη των προϊόντων μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να είναι παραπλανητική. Π.χ. το βαμβάκι χαρακτηρίζεται ως πλεονασματικό και εξαγωγικό προϊόν, αλλά παράλληλα γίνονται εισαγωγές ορισμένων ποιοτήτων βάμβακος ή ινών βάμβακος. Το ίδιο ισχύει για τον καπνό (εισαγωγή καπνού πίπας, πούρων, κ.λπ.) και για το κρασί. Επίσης, σε πολλές περιπτώσεις, το ίδιο εξαγόμενο προϊόν γίνεται και εισαγόμενο μετά από σημαντική ή ασήμαντη επεξεργασία (π.χ. καπνός, πορτοκάλια, κρασί).

Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί η μεγάλη αξία των εισαγομένων κρεάτων, ζώων και γαλακτοκομικών προϊόντων, των οποίων η αξία υπερβαίνει το έλλειμμα σ' όλα τα έτη. Αυτό αποδεικνύει και την προβληματική κατάσταση της ελληνικής κτηνοτροφίας η οποία δεν είναι σε θέση να ικανοποιήσει την εγχώρια ζήτηση.

Γεωργικοί Συνεταιρισμοί και Αγροτικός Συνδικαλισμός

Οι αγρότες από τη δεκαετία του '80 παίζουν μεγάλο ρόλο για το ποιος θα κυβερνήσει την Ελλάδα. Είναι δηλαδή βασικός μοχλός στο σύστημα της Ελλάδας. Αυτό συμβαίνει κυρίως γιατί έχουν δημιουργηθεί γεωργικοί συνεταιρισμοί και παράλληλα μέσα από αυτούς και συνδικαλισμός. Με τους συνεταιρισμούς μπορούν και διεκδικούν πλέον καλύτερες τιμές στα προϊόντα τους, αλλά με το συνδικαλισμό μπορούν και διεκδικούν πιο σημαντικά πράγματα. Το ασφαλιστικό τους ζήτημα είναι κάτι που μπορούν να το λύσουν με το συνδικαλισμό. Έχουν λοιπόν τη δυνατότητα να συνδικαλιστούν στην Ελλάδα, όπου αυτό σημαίνει ότι υπάρχει πρόοδος στο θέμα αγροτική πολιτική, αφού συμβάλουν σε αυτό και οι αγρότες.

Το κράτος δημιούργησε την Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος το 1929, με σκοπό να παρθούν από τους αγρότες κάποια δάνεια. Ήταν μια κίνηση σωστής αγροτικής ανάπτυξης. Επίσης το Υπουργείο Γεωργίας παίζει ρυθμιστικό ρόλο για τον αγρότη, τις μελέτες που πρέπει να γίνουν για ένα νέο προϊόν.

Κατά το τελευταίο έτος 1989 υπήρχαν 7259 συνεταιρισμοί με 938 χιλ. μέλη. Τα μέλη του αγροτικού συλλόγου μιας κοινότητας μπορούν να είναι μέλη και του γεωργικού συνεταιρισμού, και αντίστροφα. Είναι συνεπώς δυνατόν μια ομάδα δραστήριων αγροτών να μπορεί να ελέγχει και τον αγροτικό σύλλογο και το γεωργικό συνεταιρισμό της κοινότητας. Σε μια τέτοια περίπτωση χάνεται η ανεξαρτησία του ενός φορέα έναντι του άλλου, δηλ. η δράση του συλλόγου και συνεταιρισμού προσδιορίζεται από την ίδια ομάδα. Αυτό δεν είναι κατ' ανάγκη κακό, αλλά μπορεί να έχει δυσμενές αποτέλεσμα, αν οι επιμέρους στόχοι των δύο φορέων δε συμβαδίζουν. Επίσης είναι πιθανό να οδηγήσει σε μείωση της δράσης και τελικά σε παρακμή του ενός εκ των δύο ή και των δύο φορέων.

2.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Από την παρουσίαση της ελληνικής γεωργίας μπορούμε να συμπεράνουμε τα εξής:

- Η ελληνική γεωργία έχει αναπτυχθεί κατά πολύ τα τελευταία τριάντα χρόνια. Κατά την τελευταία δεκαετία ο ρυθμός ανάπτυξης είναι μειωμένος. Η ανάπτυξη της γεωργίας φαίνεται και από τα αυξημένα αγροτικά εισοδήματα σε όλη την περίοδο.
- Ορισμένα σημαντικά προβλήματα του αγροτικού τομέα παραμένουν χωρίς ή με μικρή μόνο βελτίωση, π.χ. το μέσο μέγεθος της αγροτικής εκμετάλλευσης παραμένει μικρό ενώ ο πολυτεμαχισμός της καλλιεργούμενης έκτασης των εκμεταλλεύσεων παραμένει ουσιαστικά αμείωτος. Επίσης ενώ είναι σημαντική η αύξηση του υλικού κεφαλαίου, το ανθρώπινο κεφάλαιο παραμένει χαμηλό. Γενικά φαίνεται ότι η ελληνική γεωργία έχει σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα τα οποία είναι ιδιαίτερα ανησυχητικά σε ορισμένους κλάδους, όπως π.χ. η κτηνοτροφία.
- Είναι φανερό ότι ιδιαίτερα σημαντική ήταν η συμβολή του κράτους, με πολλούς τρόπους, στην ανάπτυξη της ελληνικής γεωργίας. Αντίθετα η συμβολή άλλων φορέων πολιτικής, όπως των γεωργικών συνεταιρισμών και

των αγροτικών συλλόγων, ήταν περιορισμένη σε σχέση με τα προσδοκώμενα.

- Με την ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. η αγροτική πολιτική δεν είναι και τόσο μεγάλο θέμα των ελληνικών κυβερνήσεων, αφού συντονιστής είναι η Ε.Ο.Κ. .

Έτσι βλέπουμε ότι η ελληνική αγροτική ανάπτυξη είναι κάτι που βασίζεται η Ελλάδα για μπορέσει να καταφέρει να επιφέρει την οικονομική ανάπτυξη . Η αλιεία , η ξυλεία , η κτηνοτροφία και μερικοί άλλοι τομείς δεν αναλύθηκαν αλλά μπορούμε να πούμε μέσα από εμπειρίες καθημερινές ότι το κράτος πρέπει να λάβει κάποια μέτρα ώστε να προστατέψει αυτά τα επαγγέλματα. Είναι πολλά νησιά που ζουν μόνο από την αλιεία. Πρέπει να γίνει ένας καταμερισμός χρημάτων , με διάφορα προγράμματα στηρίζεις, ώστε να δοθεί ώθηση και στους ψαράδες , τους ξυλουργούς και άλλους επαγγελματίες. Ίσως χρειαστεί να κάνει μάλλον τις ασχολίες αυτές επαγγελματικές. Παράλληλα οι συνεταιρισμοί που έχουν δημιουργήσει οι αγρότες , πρέπει να οργανωθούν καλύτερα για να μην υπάρξει η διάλυση τους. Οι αγρότες παίζουν σημαντικό ρόλο στις εκάστοτε εκλογές. Τα περισσότερα κόμματα τους θυμούνται μόνο στις προεκλογικές συγκεντρώσεις. Εάν οι αγρότες ενωθούν και καταλάβουν τι δύναμη έχουν στον ελλαδικό χώρο, τότε μπορούν να συμβάλλουν στην αγροτική ανάπτυξη. Πρέπει οπωσδήποτε να μορφωθούν οι αγρότες πάνω στο αντικείμενο τους. Μπορούν να γίνουν σεμινάρια στους αγρότες ακόμη και χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών. Δεν είναι αναγκαία η εκμάθηση των μεγάλων σε ηλικία αγροτών , που δεν θα μπορούν να αφομοιώσουν τις γνώσεις , αλλά τα παιδιά τους μπορούν να συνεχίσουν ένα καλύτερο έργο. Χρειάζονται δηλαδή κίνητρα για να μείνουν τα παιδιά στις αγροτικές περιοχές, άρα πρέπει να αναβαθμιστούν οι πόλεις και τα χωριά όλης της χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

3.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Η εκπαίδευση από πολύ παλιά είναι κάτι που προβλημάτιζε τον κόσμο γενικότερα. Όλοι στο παγκόσμιο σύστημα παραδέχονται πλέον ότι η εκπαίδευση είναι κάτι που εάν δεν υπάρχει, δεν μπορούν να εξελιχθούν τα κράτη και οι άνθρωποι γενικά. Ρίχνουν το βάρος στην εκπαίδευση για να έχουν αποτελέσματα στις δουλείες τους. Σε προηγούμενες δεκαετίες κυριαρχούσε η αντίληψη ότι η μάθηση είναι για λίγους. Όμως το αποτέλεσμα ήταν να υπάρχει μεγάλο χάσμα μεταξύ των ανθρώπων. Οι συγκρούσεις για τη μάθηση δε θα αργούσαν να έρθουν και έτσι έγινε μια προσπάθεια για να δημιουργηθούν διάφορα εκπαιδευτικά συστήματα που θα βοηθούσαν και τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις.

3.1.1 ΩΦΕΛΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ο σκοπός ενός εκπαιδευτικού συστήματος δεν είναι απλώς να παράγει άμεσα εκπαιδευτικά αποτελέσματα με πρόσθετη αξία, αλλά να δημιουργήσει μακροχρόνια οφέλη που να απορρέουν από την πραγματική χρήση αυτών των άμεσων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες για να μετρήσουμε τα οφέλη που έχουμε από την εκπαίδευση. Η εκπαίδευση είναι μια επένδυση που βοηθάει τους ανθρώπους να λειτουργήσουν μέσα στο οικονομικό και κοινωνικό σύστημα, βελτιώνει τις ικανότητες τους και επομένως συμβάλλει στην αύξηση των μελλοντικών τους ωφελειών. Η εκπαίδευση χαρακτηρίζεται από την κατανάλωση και την επένδυση. Όταν διορίζονται δάσκαλοι και κτίζονται σχολεία είναι κατανάλωση, όταν οι μαθητές παίρνουν τις γνώσεις και τις χρησιμοποιούν είναι επένδυση. «Είναι σωστό για τους ανθρώπους να εκτιμούν αρκετά τις κοινωνικές συνεισφορές της εκπαίδευσης

και να συνεχίζουν να το κάνουν, αλλά θα είναι κοντόφθαλμο για μας, αν δε δούμε την οικονομική συνεισφορά» (Schultz 1961).

Τα οφέλη μπορούν να χωριστούν σε δυο τομείς, ιδιωτικά και κοινωνικά. «Ιδιωτική ωφέλεια σημαίνει ότι οι μαθητές αντλούν χρήματα από τις οικογένειες τους για να χρηματοδοτήσουν τις σπουδές τους» (Ψαχαρόπουλος 1973). Υπάρχει η λογική ότι οι άνθρωποι είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν αρκετά για την εκπαίδευση, γιατί γνωρίζουν ότι θα έχουν καλύτερη ζωή μετά, από θέμα μισθών π.χ. . Κοινωνικά οφέλη θα έχουμε όταν όλοι οι πολίτες είναι ανεπτυγμένοι στο πνεύμα και άρα θα υπάρχει ανεπτυγμένη κοινωνία. Έτσι βλέπουμε ότι ιδιωτικά και κοινωνικά οφέλη συμβαδίζουν. Υπάρχει μόνο μια διάκριση μεταξύ τους. Βρίσκεται στο πανεπιστημιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, από τη στιγμή που αυτά τα συγκεκριμένα επίπεδα υποδιαίρονται περισσότερο στις πιο πολλές χώρες αλλά αποφέρουν και περισσότερα ιδιωτικά οφέλη .

Από την εκπαίδευση επωφελούνται οι εξής :

1. τα νέα κυρίως άτομα, μπορούν να ωφεληθούν με το να αποκτήσουν καλύτερες δουλειές και μεγαλύτερες εφόρου ζωής αποδοχές
2. τα άτομα που έχουν κάποια σχέση με τον εκπαιδευόμενο
3. εκείνοι που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στα σχολεία
4. τα μέλη της κοινωνίας, αφού ανεβαίνει το επίπεδο
5. η συνεισφορά της εκπαίδευσης στην οικονομική ανάπτυξη τείνει να είναι υψηλότερη στις αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες επενδύουν περισσότερο στο ανθρώπινο παρά στο φυσικό κεφάλαιο

Η κοινωνία μπορεί σε μεγάλο βαθμό να ωφεληθεί από τη μεγαλύτερη παραγωγή και το καλύτερο βιοτικό επίπεδο, από μια αυξημένη παροχή αποτελεσματικής ηγεσίας σε κάθε επίπεδο και από τον εμπλουτισμό του πολιτισμού της μέσα από την απελευθέρωση μεγαλύτερης δημιουργικότητας σε περισσότερους ανθρώπους.

3.1.2 ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Σχετικά με την αποδοτικότητα ενός εκπαιδευτικού συστήματος, είναι ότι η λειτουργία του αναφέρεται κυρίως στην προσφορά υπηρεσιών και όχι στην παραγωγή υλικών αγαθών και, επίσης, ότι σε αντίθεση με τα προϊόντα βιομηχανικών μονάδων, το εκπαιδευτικό προϊόν δεν είναι εμπορεύσιμο αφού οι μαθητές ή φοιτητές, που μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας αποκτούν γνώσεις και δεξιότητες, δεν είναι από τη φύση τους εμπορεύσιμα προϊόντα. Το ανθρώπινο κεφάλαιο, δηλαδή το εκπαιδευτικό προϊόν, δεν μπορεί να διαχωριστεί από το άτομο που το κατέχει. Υπάρχει ένας διαχωρισμός σε εσωτερική και εξωτερική αποδοτικότητα.

Εσωτερική αποδοτικότητα

Η εσωτερική απόδοση αναφέρεται στη σχέση μεταξύ ενός συστήματος αποδιδόμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων και στους εισαγόμενους πόρους που δαπανήθηκαν για την επίτευξη του αποτελέσματος. Η σχέση αυτή εξετάζεται όπως ακριβώς και εκείνη των εισροών - εκροών σε μια οικονομική μονάδα με μια ουσιώδη διαφορά: στην εξέταση της αποδοτικότητας ενός εκπαιδευτικού συστήματος μιας χώρας δεν είναι εύκολο να οριστεί και να μετρηθεί το εκπαιδευτικό προϊόν.

Η εσωτερική απόδοση ενός εκπαιδευτικού συστήματος διακρίνεται σε δύο είδη: τη *φαινομενική απόδοση*, που ενδιαφέρεται μόνο για τη ροή φοίτησης των μαθητών, και την *πραγματική απόδοση*, που ενδιαφέρεται για την ποιότητα του εκπαιδευτικού προϊόντος, διακρίνοντας τους μαθητές σε «προαχθέντες» και «απορριφθέντες» (Σπυρόπουλος 1992).

Η εσωτερική απόδοση μπορεί να υπολογιστεί με τη μέθοδο της ανάλυσης κόστους - αποδοτικότητας που βασίζεται στη σύγκριση διαζευκτικών τρόπων εκπαίδευσης για την πραγματοποίηση ενός συγκεκριμένου αποτελέσματος. Κάθε εκτίμηση κόστους - αποδοτικότητας προϋποθέτει μαζί μια οικονομική εκτίμηση για να μετρηθεί το κόστος των εισαγόμενων και μία παιδαγωγική εκτίμηση της μάθησης που επιτυγχάνεται.

Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να βελτιώσουμε την εσωτερική απόδοση ενός εκπαιδευτικού συστήματος και συγκεκριμένα:

- «τα διοικητικά στελέχη της εκπαίδευσης μπορούν να βελτιώσουν την απόδοση με την αλλαγή της ποσότητας, της ποιότητας και της αναλογίας των εισαγόμενων ή με τη συστηματική χρησιμοποίηση των υπαρχουσών εισροών, χωρίς να αλλοιώσουν στη βάση της την υπάρχουσα δομή του συστήματος και της τεχνολογίας. Η αλλαγή της αναλογίας μαθητών / δασκάλων και η μεγαλύτερη χρήση κτιρίων και εξοπλισμού, αποτελούν παραδείγματα προς την κατεύθυνση αυτή.
- *κάνοντας ένα περαιτέρω βήμα, τα διοικητικά στελέχη της εκπαίδευσης μπορούν να αυξήσουν την απόδοση με το να αλλάξουν το βασικό σχεδιασμό του συστήματος. Για παράδειγμα, μέσω των νέων τεχνολογιών (όπως εκπαιδευτικό ραδιόφωνο ή τηλεόραση κ.ά.) μπορούν να πετύχουν το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα ομαδικής διδασκαλίας με το λιγότερο δυνατό κόστος.*
- *μια πιο επαναστατική προσέγγιση στη βελτίωση της απόδοσης θα μπορούσε να ήταν ένα νέο σύστημα διδασκαλίας-μάθησης διαφορετικό από το συμβατικό. Για παράδειγμα, για τις ορεινές ή νησιώτικες περιοχές θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένα σύστημα μάθησης εξ αποστάσεως, που Μα συνδυάζει την αλληλογραφία, το ραδιόφωνο και την τηλεόραση».¹⁶*

Εξωτερική αποδοτικότητα

Η εξωτερική αποδοτικότητα ενός εκπαιδευτικού συστήματος είναι η σχέση ανάμεσα στο κόστος της παραγωγής μαθησιακών αποτελεσμάτων (εκροές) σε μία συγκεκριμένη περίοδο και τα συνδυαστικά ενισχυμένα οφέλη (ατομικά και κοινωνικά, οικονομικά και μη οικονομικά), που τελικά απορρέουν από αυτά τα μαθησιακά αποτελέσματα σε μια μεγαλύτερη περίοδο. Ένα εκπαιδευτικό σύστημα μπορεί να έχει υψηλή εσωτερική απόδοση, όμως χαμηλή εξωτερική αποτελεσματικότητα. Η σχετικότητα και η ευελιξία αυτού που ένα εκπαιδευτικό σύστημα διδάσκει στους μαθητές του στο συγκεκριμένο χώρο και χρόνο, έχει μεγάλη επιρροή στη τελική αποδοτικότητα του συστήματος.

¹⁶ ANNA XP. ΣΑΙΤΗ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ» σελ. 178, 179

Η εκπαίδευση είναι ξεκάθαρα ένα πολύ σημαντικό κομμάτι κάθε αναπτυξιακού προγράμματος, αλλά είναι ακόμα μόνο ένα κομμάτι. Δεν μπορεί να παράγει ανάπτυξη από μόνη της.

Για να γίνει η εκπαίδευση πιο συμβατή με τις εργασιακές ανάγκες για να μειωθούν οι διαφορές και ανισότητες στην εκπαίδευση και για να ξεπεραστεί η έλλειψη εκπαιδευτικών πηγών και η συνεχής μείωση των δαπανών του εκπαιδευτικού συστήματος, χρειάζεται η κάθε χώρα να θέσει σε εφαρμογή συγκεκριμένες μεθόδους και διαδικασίες.

- «τα εκπαιδευτικά συστήματα πρέπει να προσαρμόζονται στις αλλαγές που συμβαίνουν στο οικονομικό, τεχνολογικό, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον έτσι ώστε να εξυπηρετούν τις ποικίλες μαθητικές ανάγκες, αξιοποιώντας στο έπακρο τις περιορισμένες, διαθέσιμες πηγές. Αυτή η ανάγκη για εκπαιδευτικές αλλαγές και νεωτερισμούς απαιτεί μακροχρόνια εκπαιδευτική στρατηγική,
- για να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά τα εκπαιδευτικά θέματα σήμερα, χρειάζεται μια συνολική, διαβαθμισμένη προσέγγιση, που θα «βλέπει» το εκπαιδευτικό σύστημα ως μια ολότητα, ένα σύστημα που χρειάζεται μεγάλη προσοχή για την επίτευξη των επιθυμητών αποτελεσμάτων, εφαρμόζοντας επιστημονικούς τρόπους και όχι τους κομματικούς μηχανισμούς ή τις προσωπικές φιλοδοξίες των υπουργών Παιδείας,
- η ανάλυση κόστους θα πρέπει να αποτελέσει μέρος της αξιολόγησης των εκπαιδευτικών συστημάτων των χωρών για να πετύχουν τους αντικειμενικούς τους στόχους για καλύτερη μάθηση, παρά τα περιορισμένα διαθέσιμα μέσα. Έτσι, η κάθε χώρα θα πρέπει να αναλάβει μια κριτική αξιολόγηση της εκπαιδευτικής κατάστασης, που θα εστιάζεται κυρίως στο επίσημο /τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα και
- η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού συστήματος συντελεί στον εντοπισμό των θετικών σημείων και των αδυναμιών της παρούσας εκπαιδευτικής κατάστασης καθώς και των μελλοντικών αλλαγών, που πρέπει να εκπληρωθούν.»¹⁷

¹⁷ ANNA XP. ΣΛΙΠΗ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ» σελ. 181, 182, 183

3.2 ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Ελλάδα συνηθίζεται να ακούγεται ότι έχει ένα εκπαιδευτικό σύστημα πιο δύσκολο από αλλά Ευρωπαϊκά κράτη. Αυτό συμβαίνει γιατί δεν υπάρχει μια σταθερή πορεία. Κάθε κυβέρνηση που εκλέγεται εφαρμόζει και ένα εκπαιδευτικό σύστημα, με αποτέλεσμα να υπάρχει ένα χάος από πλευράς των μαθητών . Θα δούμε παρακάτω μερικά παραδείγματα από μελέτες που έγιναν για την παιδεία .

- «παρά τις νομοθετικές ρυθμίσεις για την επέκταση των εκπαιδευτικών παροχών, «η χώρα δεν έχει ακόμη καταφέρει να κάνει πράξη την υποχρεωτική εκπαίδευση. Τα ποσοστά διαρροών κατά τη διάρκεια της, εξακολουθούν να παραμένουν υψηλά» (Καζαμίας 1995). Βέβαια με τη θεσμοθέτηση της 9χρονης βασικής εκπαίδευσης ελαχιστοποιήθηκε το ποσοστό των μαθητών που εγκαταλείπουν το δημοτικό σχολείο. Ωστόσο το ποσοστό (20%) των μαθητών που εγκαταλείπουν το γυμνάσιο παραμένει υψηλό (Κατσίκας κ.ά. 1994). Χωρίς αμφιβολία η πρόωγη εγκατάλειψη του σχολείου δεν προκαλεί μόνο την κοινωνική αποτυχία και την περιθωριοποίηση των νέων αυτών ατόμων (δηλαδή των μαθητών), αλλά μελλοντικά συνδέεται και με την ανεργία λόγω έλλειψης προσόντων. Αλλά και πρόσφατη έρευνα του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου, σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, μας ενημερώνει ότι το ποσοστό των ερωτηθέντων που δεν έχουν ολοκληρώσει 9ετή υποχρεωτική εκπαίδευση φθάνει το 44,8% (*Η Καθημερινή*, 13.11.1998),
- η ΤΕΕ είναι ατροφική και κοινωνικά υποβαθμισμένη ενώ ο θεσμός του ΕΠΑ δεν κατάφερε να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ γενικής και τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης (Καζαμίας κ.ά. 1995· Πεσμαζόγλου 1987). Πραγματικά, το 1996, δώδεκα χρόνια μετά την ίδρυση του ΕΠΑ, λειτουργούσαν μόνο 39 λύκεια αυτού του τύπου, με 26.012 μαθητές, οι οποίοι αντιπροσώπευαν μόλις το 7% περίπου του μαθητικού πληθυσμού της λυκειακής βαθμίδας (Εισηγητική έκθεση του Ν. 2525/97). Γενικά μπορούμε να δεχθούμε την άποψη ότι ο επαγγελματικός προσανατολισμός είναι σχεδόν ανύπαρκτος ενώ η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση είναι

υποβαθμισμένες και λειτουργούν χωρίς συγκεκριμένο προγραμματισμό (Κατσανέβας 1997),

- αν και η ποιοτική βελτίωση της ελληνικής εκπαίδευσης προϋποθέτει την εξασφάλιση ικανού και καλά καταρτισμένου διδακτικού προσωπικού, εν τούτοις «...σε πολλές περιπτώσεις το περιεχόμενο της βασικής "ψυχοπαιδαγωγικής" κατάρτισης του εκπαιδευτικού είναι απαράδεκτο, η διάσταση μεταξύ θεωρίας και πράξης κραυγαλέα και η παρουσία πρακτικής άσκησης ανύπαρκτη...» (Καζαμίας κ.ά. 1995). Από την άλλη πλευρά, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών λειτουργών αδυνατεί να αναπτυχθεί *είτε* γιατί δε στηρίζεται σε προηγούμενη σοβαρή κατάρτιση (Καζαμίας 1995) *είτε* διότι ο θεσμός της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών δεν έχει μελετηθεί συστηματικά από την κεντρική διοίκηση ,
- παρά τις όποιες ρυθμίσεις μετονομασίας των εξετάσεων, το πρόβλημα της εισαγωγής των αποφοίτων λυκείου στα ΑΕΙ και ΤΕΙ της χώρας μας παραμένει άλυτο. Έτσι, συχνά γίνεται λόγος για «άνθηση της παραπαιδείας» και για μετατροπή της δευτεροβάθμιας λυκειακής εκπαίδευσης σε καθαρά προπαρασκευαστικό ρόλο για τα τριτοβάθμια ιδρύματα...» (Μπουζάκης 1995 254· Καραϊσκάκη 1998),
- παρά τις διακηρύξεις από τις εκάστοτε ελληνικές κυβερνήσεις για το ρόλο της εκπαίδευσης στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της χώρας, «η παιδεία εξακολουθεί να μην αποτελεί προτεραιότητα κι αυτό απεικονίζεται στα ποσοστά του ΑΕΠ που δαπανώνται για δεκαετίες...» (Παπανδρέου Β. 1994: 79). Όπως είδαμε στο Κεφάλαιο 3, κι άλλες μελέτες (π.χ. ΚΕΠΕ 1972* OECD1997- Σαϊτής 1997) καταλήγουν στην κοινή διαπίστωση: η Ελλάδα δαπανά για την παιδεία τα χαμηλότερα κονδύλια από όλες τις άλλες χώρες της ΕΕ.»¹⁸

Στην εποχή του 2004 που διανύουμε το σύστημα που κυριαρχεί στην χώρα είναι το να μπει ένας μαθητής εύκολα στην Ανώτατη ή Ανώτερη εκπαίδευση , αλλά το πώς θα τελειώσει αυτή τη σχολή που επιτύχει είναι άλλο θέμα. Είναι γεγονός ότι η εκπαίδευση στην Ελλάδα ήταν απαιτητική , αλλά αυτό που προσπαθούν να κάνουν είναι , αντί να χρηματοδοτήσουν την εκπαίδευση , να της ρίξουν την ποιότητα και την

18 ANNA XP. ΣΑΙΤΗ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ» σελ.206, 207 , 208

αποτελεσματικότητα . Η δημόσια και δωρεάν εκπαίδευση αρχίζει να περνάει στα χέρια των ιδιωτικών επιχειρήσεων. Τα ιδιωτικά σχολεία είναι αυτά που μπορούν να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής , γιατί διαθέτουν τους οικονομικούς πόρους . Έτσι όμως απορρίπτονται από τη μάθηση οι χαμηλές κοινωνικές τάξεις , με τραγικές συνέπειες . Υπάρχουν οι μαθητές που θα προχωρήσουν μέχρι το λύκειο , στην καλύτερη περίπτωση, και μαθητές που θα πάνε στο εξωτερικό για μεταπτυχιακές σπουδές.

Πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι σωστά καταρτισμένοι άνθρωποι , βγαλμένοι από η μάθηση , από σωστά σχολεία , με επαρκής γνώσεις , είναι κι αυτοί που θα μπορέσουν να αναπτύξουν την Ελλάδα. Αυτό βέβαια έχει γίνει σε ένα μέρος αντιληπτό , από μερικές εταιρείες , αλλά όχι από το σύνολο. Πρέπει να γίνουν επενδύσεις στους νέους, γιατί οι νέοι θα φέρουν και καινούργιες ιδέες που θα βοηθήσουν στην ανάπτυξη. Οι νέοι είναι αυτοί που θα εργαστούν με δίψα, με ζωντάνια και θα φέρουν αποτελέσματα.

Όσον αφορά την εκπαίδευση και κατά πόσο αυτή συμβάλει στην ελληνική οικονομική ανάπτυξη , αυτό το βλέπουμε από τα κονδύλια που δίνει το κράτος για την παιδεία. Αφού η πολιτεία δεν βοηθάει την παιδεία , τότε και αυτή με τη σειρά της δεν μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη της χώρας. Άρα η Ελλάδα πρέπει να επενδύσει στο μέλλον και να δώσει ώθηση σε καλύτερα σχολεία για όλους. Να επενδύσει σε ερευνητικά προγράμματα μέσα από τα πανεπιστήμια και όχι να τα περιμένουμε όλα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη χρηματοδότησή της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

4. ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

4.1 ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Ένα πρόβλημα και ίσως ένα από τα σημαντικότερα που απασχολεί τις ελληνικές κυβερνήσεις εδώ και χρόνια είναι αυτό της ανεργίας. Οι περισσότεροι που σπουδάζουν είναι άνεργοι, αυτοί που δε σπουδάζουν θα μείνουν άνεργοι. Άρα είτε έτσι είτε αλλιώς η ανεργία είναι σίγουρη. Αυτή η λογική κυριαρχεί σήμερα στην ελληνική κοινωνία. Όμως αυτή η λογική είναι μηδενιστική και δε βοηθά κανένα. Πρώτα από όλα πρέπει να δούμε κατά πόσο αυτό το πρόβλημα είναι μεγάλο. Υπάρχουν λύσεις που αν εφαρμοστούν ίσως λυθεί κατά ένα σημαντικό μέρος το φαινόμενο της ανεργίας. Ας δούμε παρακάτω που κυμαίνεται η ανεργία στην Ελλάδα και κατά πόσο αυτό επηρεάζει την Ελληνική Οικονομία και την ανάπτυξη της.

Κατά το 2002 συνεχίσθηκε, η πτώση του ποσοστού ανεργίας στην Ελλάδα, από το 11,7% το 1999 στο 9,6%. Η μείωση αυτή, των ετών 1999-2002, που είναι η πρώτη σημαντική μείωση της ανεργίας στην Ελλάδα, έρχεται σε αντίθεση με την ελαφρά άνοδο του ποσοστού ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπου η στασιμότητα της οικονομικής δραστηριότητας αδυνατεί να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας. Έτσι, ο αριθμός των ανέργων στην Ευρώπη ανήλθε από 7,3% του εργατικού δυναμικού το 2001 σε 8% το 2003. Στο τέλος του 2004, αναμένεται η διαφορά Ελλάδας και Ευρωπαϊκής Ένωσης να έχει περιορισθεί σε μία εκατοστιαία μονάδα. Ωστόσο, η βελτίωση αυτή δεν έχει προέλθει από μια ικανοποιητική άνοδο της απασχόλησης. Αντίθετα, οι μεταβολές της απασχόλησης ακολουθούν πτωτική τάση με αποτέλεσμα για τα έτη 2000-2001 να είναι αρνητικές και να παρουσιάσουν οριακή αύξηση το 2002 (+0,8%). Αξίζει να σημειωθεί ότι στα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που ακολουθεί ελαφρώς διαφορετική μεθοδολογία για τον υπολογισμό της απασχόλησης, εμφανίζεται μείωση στον αριθμό των απασχολούμενων και για το έτος 2002. Ως εκ τούτου, η μείωση της ανεργίας των ετών 1999-2002, δεν προέρχεται από την αύξηση της απασχόλησης αλλά από την μείωση του εργατικού δυναμικού, δηλαδή μια εξέλιξη δυσμενή, που οδηγεί σε

στασιμότητα του ποσοστού συμμετοχής, για το οποίο έχει τεθεί στόχος να συγκλί-
νει με τον αντίστοιχο μέσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εξάλλου, η στασιμότητα του
ποσοστού συμμετοχής αποτελεί ανασχετικό παράγοντα της πραγματικής σύγκλισης
της ελληνικής οικονομίας με το μέσο επίπεδο ΑΕΠ ανά κάτοικο της Ευρωπαϊκής
Ένωσης .

Η μείωση της απασχόλησης οφείλεται, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 73,
στο γεγονός ότι παρά την αύξηση της παραγωγής μετά το 1995 - που θα έπρεπε
να είχε οδηγήσει σε άνοδο της απασχόλησης, υπήρξε μια ακόμη ταχύτερη αύξηση
της παραγωγικότητας κατά τα τελευταία έτη.

Επομένως, η πτώση του ποσοστού ανεργίας στην Ελλάδα συντελείται με
την επίδραση δυο δυσάρεστων εξελίξεων: Πρώτον, την μείωση της απασχόλησης,
και δεύτερων, την μείωση του εργατικού δυναμικού (και την συνακόλουθη
στασιμότητα του ποσοστού συμμετοχής).

Κατά το 2002, το ποσοστό ανεργίας για τους άνδρες μειώθηκε σε 6,2% από
6,7% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2001, ενώ για τις γυναίκες μειώθηκε σε 14,6%,
από 15,4% το 2001, φθάνοντας τα επίπεδα του 1993, σε άνδρες και γυναίκες. Η
αύξηση της απασχόλησης κατά 0,8% (β' τρίμηνο 2002) αντιστοιχεί σε αύξηση
31.400 ατόμων, ανδρών και γυναικών, και οφείλεται στην αύξηση του αριθμού των
απασχολουμένων άνω των 30 ετών, ενώ ταυτόχρονα μειώθηκε η απασχόληση των
νέων γυναικών μέχρι 29 ετών. Σε σχέση με το 1993, η απασχόληση αυξήθηκε κατά
233.500 άτομα (6,3%) και οφείλεται μόνο σε αύξηση του αριθμού των
εργαζομένων άνω των 30 ετών. Η συμμετοχή των γυναικών στην αύξηση της
απασχόλησης πλησιάζει το 90%, ενώ το ποσοστό συμμετοχής τους αυξήθηκε από
35% το 1993, σε 38,0% το 2002.

Το ποσοστό μερικής απασχόλησης παραμένει πολύ χαμηλό, αν και
αυξήθηκε οριακά σε 4,5% το 2002 από 4,1% το 2001, φθάνοντας τις 178.000 άτομα.
Από τους μερικώς απασχολούμενους, το 31% προέβη στην επιλογή αυτή επειδή
δεν επιθυμούσε να έχει πλήρη απασχόληση, ενώ το 44% επειδή δεν κατόρθωσε να
έχει πλήρη απασχόληση. Περισσότεροι από τα % των μερικώς απασχολούμενων
είναι γυναίκες (121.500 γυναίκες). Σε σχέση με το 1993, το ποσοστό της μερικής
απασχόλησης παρέμεινε αμετάβλητο (4,5%), ενώ διαφοροποιήθηκε μόνον ως προς
το ποσοστό όσων προβαίνουν στην επιλογή αυτή επειδή δε μπόρεσαν να έχουν

πλήρη απασχόληση (38%). Διαχρονικά δεν παρατηρείται ανοδική τάση στην μερική απασχόληση με εξαίρεση την περίοδο 1998-1999, και το ποσοστό της κυμαίνεται στα επίπεδα του 4,0%-4,5%. Η γυναικεία μερική απασχόληση είναι σταθερά υψηλότερη από τον μέσο όρο και η πορεία της μερικής απασχόλησης στα δυο φυλά είναι όμοια με αυτήν του μέσου όρου.- Η μισθωτή απασχόληση παρουσίασε αύξηση ίση με το ποσοστό της συνολικής (0,8%), σε σχέση με το 2001, ενώ η προσωρινή απασχόληση παρουσίασε μείωση κατά 36.000 άτομα περίπου, με αποτέλεσμα και την μείωση του αντίστοιχου ποσοστού από 12,9% σε 11,3%. Η προσωρινή εργασία επιμερίζεται σχεδόν ισόρροπα και στα δυο φυλά (52,2% άνδρες και 47,8%) γυναίκες. Το 1993 το ποσοστό της προσωρινής απασχόλησης ήταν 10,4%, ενώ ο αριθμός των προσωρινά απασχολούμενων αυξήθηκε έκτοτε κατά 60.000 άτομα περίπου, φθάνοντας σήμερα τα 268.000 άτομα. Η προσωρινή απασχόληση συμμετέχει στην αύξηση της μισθωτής απασχόλησης σε ποσοστό 15,3%, ενώ ο ρυθμός μεταβολής της είναι κατά πολύ υψηλότερος της μόνιμης απασχόλησης (18,9%). Εντούτοις, εξετάζοντας διαχρονικά την εξέλιξη της προσωρινής απασχόλησης, διαπιστώνουμε ότι η αυξητική της πορεία διακόπτεται το 2000 και εν συνεχεία μειώνεται στα επίπεδα του 1997. Ειδικότερα στους άνδρες η αυξητική τάση διακόπτεται το 1998, ενώ η μετέπειτα πορεία έχει έντονους ρυθμούς με αποτέλεσμα το ποσοστό των ανδρών να μειώνεται σε ακόμη χαμηλότερα επίπεδα ακόμα και από αυτά του 1993.

Η μισθωτή απασχόληση ανήλθε, κατά το β' τρίμηνο του 2002, σε 2,37 εκατομμύρια άτομα, και έτσι συμμετέχει στην απασχόληση με ποσοστό που πλησιάζει το 60% αυτής, σε αντίθεση με το 53% που της αναλογούσε το 1993. Σε σχέση με το 1993 οι μισθωτοί έχουν αυξηθεί κατά 396.000 άτομα, δηλαδή κατά 20,0% ως προς το 1993. Η συμμετοχή των γυναικών στην μεταβολή της μισθωτής απασχόλησης ανέρχεται σε 60%.

Από τους καταγραφέντες 420.000 ανέργους, 151.000 (36% του συνόλου) επιθυμούν αποκλειστικά πλήρη απασχόληση, ενώ το 55% είναι διατεθειμένοι να εργαστούν είτε με πλήρη, είτε με μερική απασχόληση, και μόνο το 1,7% επιθυμεί αποκλειστικά μερική απασχόληση. Επίσης, 77.000 άτομα (το 18,3% των ανέργων) είχαν πρόταση για απασχόληση, την οποία απέρριψαν για διάφορους λόγους, από τους οποίους σημαντικότεροι ήταν ότι δεν εξυπηρετούσε ο τόπος εργασίας ή το

ωράριο (το 35% των 77.000), δεν θεώρησαν ικανοποιητικές της αποδοχές (το 22%), ή δεν θεώρησαν κατάλληλες της προοπτικές σταδιοδρομίας (το 15% των 77.000).

Ο αριθμός των νέο-εισερχόμενων στην αγορά εργασίας ανέργων, δηλαδή όσων δεν είχαν εργαστεί στο παρελθόν και καταγράφονται ως άνεργοι, ανήλθε σε 169.000, σημειώνοντας μείωση κατά 38.800 άτομα (-18,7%) σε σχέση με το 2001. Ο αριθμός των μακροχρονίως (πάνω από 12 μήνες) ανέργων ανήλθε σε 230.000, σημειώνοντας μείωση κατά 11,6 χιλιάδες (-4,8%) σε σχέση με το 2001. Αντίθετα ο αριθμός των «παλαιών ανέργων», δηλαδή όσων έχουν εργασθεί στο παρελθόν, ανήλθε σε 25.000, σημειώνοντας μικρή αύξηση κατά 14.200 άτομα (6,0%) σε σχέση με το 2001.

Η άνοδος της απασχόλησης και του εργατικού δυναμικού αποτελούν μακροχρόνιες τάσεις, όπως φαίνεται στις χρονολογικές σειρές των στοιχείων της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΣΥΕ ,παρά το γεγονός ότι οι κατά καιρούς αλλαγές στα ερωτηματολόγια (ιδιαίτερα κατά τα έτη 1981 και 1983), οι προσαρμογές των αποτελεσμάτων με βάση τα δεδομένα των απογραφών (1981,1991), η νομιμοποίηση των μεταναστών (έτη 1998-2000), και άλλες μετατροπές έχουν δημιουργήσει ασυνέχειες και προβλήματα αξιοπιστίας σύγκρισης στις χρονολογικές σειρές, τόσο της απασχόλησης όσο και του εργατικού δυναμικού.

Η ταχεία αύξηση του εργατικού δυναμικού, παρά την αύξηση της απασχόλησης είχε οδηγήσει, μέχρι το 1999, σε σημαντική αύξηση του ποσοστού ανεργίας, σε αντίθεση με την δεκαετία του '80 που ήταν μια δεκαετία σταθερότητας του εν λόγω ποσοστού στα επίπεδα του 7%-8%. (Τα ποσοστά ανεργίας της δεκαετίας του '70 δεν είναι απολύτως συγκρίσιμα με αυτά της μεταγενέστερης περιόδου καθώς οι Έρευνες Εργατικού Δυναμικού πριν το 1981 αφορούσαν μόνον στις αστικές και ημιαστικές περιοχές της χώρας). Κατά το 2000 και το 2001, το ποσοστό ανεργίας σημείωσε πτώση η οποία όμως δεν προήλθε από την αύξηση της απασχόλησης, αλλά από την μείωση του εργατικού δυναμικού που σχετίζεται με το φαινόμενο της αποθάρρυνσης (όταν η απασχόληση μειώνεται ή δεν αυξάνεται, άτομα που ανήκουν στον μη ενεργό πληθυσμό και τα οποία θα αναζητούσαν εργασία, αποθαρρύνονται και αναβάλουν την είσοδο τους στην αγορά εργασίας εξαιτίας της μείωσης ή της στασιμότητας της απασχόλησης). Η μείωση του ποσοστού ανεργίας κατά το 2002, αντίθετα, οφειλόταν στην οριακή αύξηση της απασχόλησης σε συνδυασμό με την στασιμότητα του εργατικού δυναμικού. Οι προβλέψεις της

Ευρωπαϊκής Επιτροπής, πάντως, θεωρούν ότι το ποσοστό ανεργίας θα μειωθεί περαιτέρω κατά το τρέχον έτος και κατά το 2004.

Σε σύγκριση με τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα υπερέβη το 1998, για πρώτη φορά, τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πλην όμως από το 2002 άρχισε η σύγκλιση των δυο ποσοστών, καθώς η ανεργία στην Ελλάδα μειώνεται και στην Ευρωπαϊκή Ένωση αυξάνεται ελαφρώς. Το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα, το οποίο ήταν από τα χαμηλότερα μεταξύ των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη διάρκεια της δεκαετίας του '80, βρίσκεται σήμερα αρκετά υψηλότερα από τον μέσο όρο. Η Ελλάδα κατέχει την δεύτερη θέση στην κατάταξη των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με κριτήριο το ποσοστό ανεργίας, μετά την Ισπανία.¹⁹

4.1.2 ΟΙ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Οι ευρωπαϊκές αγορές εργασίας αλλάζουν με ταχείς ρυθμούς από την αρχή της δεκαετίας του '90: γίνονται περισσότερο ευέλικτες, αποψιλώνεται το ρυθμιστικό τους πλαίσιο και υπόκεινται σε αυξανόμενη κατάτμηση. Η επιτυχία της αμερικανικής οικονομίας, που κατόρθωσε στην διάρκεια της δεκαετίας του '90 να μειώσει το ποσοστό ανεργίας μέχρι το επίπεδο της πλήρους απασχόλησης χωρίς να αναζωπυρώσει τον πληθωρισμό, ενίσχυσε την άποψη ότι ο κυριότερος λόγος για τις μέτριες επιδόσεις της Ευρώπης σε ό,τι αφορά την απασχόληση είναι οι ανεπαρκώς ευέλικτες αγορές εργασίας. Εν τω μεταξύ, οι νέες τεχνολογίες έχουν επιταχύνει την εισαγωγή νέων μορφών οργάνωσης της εργασίας και έχουν οδηγήσει σε νέες μορφές εργασίας. Απόηχος αυτών των εξελίξεων είναι οι νέοι στρατηγικοί στόχοι που τέθηκαν από το ευρωπαϊκό συμβούλιο της Λισσαβόνας για την Ευρωπαϊκή Ένωση: στην διάρκεια της επόμενης δεκαετίας, η Ευρώπη πρέπει να γίνει μια «κοινωνία βασισμένη στην γνώση». Ο νέος στόχος έχει σημαντικές επιπτώσεις για την συζήτηση που διεξάγεται για τα ζητήματα της εργασίας, γιατί μετατοπίζει το ενδιαφέρον από την ευελιξία της αγοράς εργασίας στην οργανωτική ευελιξία των επιχειρήσεων και την ανάγκη για περισσότερο ειδικευμένη, αυξημένων δεξιοτήτων και προσαρμοστικότητα εργασιακή δύναμη. Οι δυο κατευθύνσεις, αφενός μεν η

¹⁹ Όλα τα στοιχεία έχουν βρεθεί από το βιβλίο του Παναγιώτη Παυλόπουλου «Ανάπτυξη και Ανεργία : Προοπτικές» και από την ιστοσελίδα της ΓΣΕΕ

ευελιξία, αφετέρου δε η αναβάθμιση του εργατικού δυναμικού, είναι εν πολλοίς αντιφατικές.

Το καθεστώς συσσώρευσης κεφαλαίου που διαμορφώνεται πλέον, δίνει νέο και σημαντικό ρόλο στον τομέα των υπηρεσιών και σε μεγάλο βαθμό στην ανειδίκευτη εργασία, έτσι ώστε μια σημαντική μερίδα των εργαζόμενων τάξεων είναι υποχρεωμένη να δέχεται την πτώση του πραγματικού μισθού της κάτω από τον μισθό που είναι αναγκαίος για την αναπαραγωγή της, και μάλιστα, μέχρι εκείνου του σημείου που τελικά αφαιρούνται από το επίπεδο της ζωής της ανάγκες που μέχρι σήμερα θεωρούνταν ως απαραίτητες για μια «κανονική» και αξιοπρεπή διαβίωση. Μάλιστα, η διατήρηση των μικρών αυξήσεων στους μισθούς αποτελεί μια από τις προϋποθέσεις του νέου καθεστώτος συσσώρευσης, γιατί η νέα περίοδος άνθισης του καπιταλισμού χαρακτηρίζεται από μικρές ως μέτριες αυξήσεις της παραγωγικότητας της εργασίας. Παρά την εισαγωγή νέων τεχνολογιών στην παραγωγή, η παραγωγικότητα δεν επιταχύνεται θεαματικά (με εξαίρεση την βιομηχανία): η άνοδος της παραγωγικότητας στις ΗΠΑ, όσο σημαντική και αν είναι, απέχει κατά πολύ από τις επιδόσεις των «ένδοξων τριάντα ετών» 1945-1975. Αυτό οφείλεται, κατά κύριο λόγο στο γεγονός ότι οι νέες βάσεις της συσσώρευσης κεφαλαίου βρίσκονται κυρίως στον τομέα των υπηρεσιών, που δεν επιτυγχάνει υψηλές αυξήσεις της παραγωγικότητας. Εάν όμως η παραγωγικότητα δεν αυξάνεται με υψηλούς ρυθμούς στον τομέα των υπηρεσιών, τότε, οι πραγματικοί μισθοί θα πρέπει και αυτοί να αυξάνονται με μικρούς ρυθμούς, αυτό αποτελεί συστατικό στοιχείο της «εύρυθμης» λειτουργίας του οικονομικού συστήματος (αλλιώς οι επιχειρήσεις αρνούνται να παράγουν στο επίπεδο εκείνο που είναι αναγκαίο για την πλήρη απασχόληση). Από αυτό απορρέει η ανάπτυξη ενός ευρέως στρώματος χαμηλόμισθων στις υπηρεσίες. Η συγκράτηση των πραγματικών μισθών εμφανίζεται, λοιπόν, προϋπόθεση της νέας περιόδου άνθισης της «οικονομίας των υπηρεσιών».

Συνολικά, η εύρυθμη λειτουργία του νέου καθεστώτος συσσώρευσης κεφαλαίου που διαμορφώνεται απαιτεί: (α) οι πραγματικοί μισθοί στις υπηρεσίες να αυξάνονται με μικρούς ρυθμούς γιατί η παραγωγικότητα της εργασίας δεν επιταχύνεται επαρκώς, και (β) η παραγωγικότητα να αυξάνεται με υψηλούς ρυθμούς στον τομέα της βιομηχανίας -πράγμα το οποίο θα επιτρέψει στην αξία του παγίου κεφαλαίου να μειωθεί (και να συμβάλει έτσι στην αύξηση της

κερδοφορίας). Εάν ισχύσει ένα τέτοιο σενάριο -που θυμίζει έντονα αυτά που ήδη συμβαίνουν στις ΗΠΑ- θα έχουμε ένα μακρό κύμα οικονομικής άνθισης βασισμένο στην κατ' έκταση συσσώρευση του κεφαλαίου στον τομέα των υπηρεσιών (υγεία, εκπαίδευση, ασφάλιση, υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών και διαδικτύου, μεταφορές, βιομηχανία της διασκέδασης και της εστίασης...), ωθούμενο από τις αυξήσεις της παραγωγικότητας της εργασίας στον βιομηχανικό τομέα, με μια αγορά εργασίας που θα ανταποκρίνεται στις νεοφιλελεύθερες απαιτήσεις, μια πρόοδο των πραγματικών μισθών που θα υπολείπεται των αυξήσεων της παραγωγικότητας, με μεγάλο ποσοστό χαμηλόμισθων να εργάζονται στον τομέα των υπηρεσιών. Με άλλα λόγια, ένα νέο μακρό κύμα οικονομικής ανάκαμψης μπορεί να συνοδεύεται από απορύθμιση και στασιμότητα, ή πολύ μικρή πρόοδο για ένα σημαντικό τμήμα των εργαζόμενων τάξεων.

Έτσι, προκύπτει μια διπλή επίπτωση στην αγορά εργασίας και στην οργάνωση της εργασίας: αφενός μεν απαιτείται ευελιξία των «απασχολήσιμων» χαμηλής ειδίκευσης στην αγορά εργασίας που ικανοποιεί τις ανάγκες του τομέα των υπηρεσιών, αφετέρου δε νέες μορφές οργάνωσης της εργασίας βασισμένες στην γνώση και σε νέες οργανωτικές αρχές στην βιομηχανία (με αντίστοιχη συγκρότηση ενός «ανώτερου» τμήματος της αγοράς εργασίας) και σε μερικούς κλάδους των υπηρεσιών. Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι αναδύεται ήδη και ένας δεύτερος δυϊσμός της εργασίας στο εσωτερικό των επιχειρήσεων, όπως π.χ. στις τράπεζες όπου αναπτύσσεται μια πόλωση μεταξύ ενός πυρήνα ειδικευμένων και υπερειδικευμένων εργαζομένων με σταθερή και υψηλά αμειβόμενη απασχόληση, και μιας «περιφέρειας» χαμηλής ειδίκευσης εργαζομένων με πρόσκαιρη και χαμηλά αμειβόμενη απασχόληση.

Πορευόμαστε, δηλαδή, σε ένα καθεστώς διπλής οργάνωσης της εργασίας και διπλής αγοράς της εργασίας: Η μεν εργασία των χαμηλόμισθων ανειδίκευτων στον τομέα των υπηρεσιών οργανώνεται επί των παλαιών αρχών της κατάτμησης της εργασίας, της ιεραρχικής οργάνωσης και του εργοδοτικού δεσποτισμού, που πολύ απέχουν από την «κοινωνία της γνώσης» και το «νέο παραγωγικό υπόδειγμα», η δε εργασία των εργαζομένων σε ένα μεγάλο τμήμα της βιομηχανίας (και σε μερικούς κλάδους των υπηρεσιών ή στο εσωτερικό ορισμένων επιχειρήσεων) οργανώνεται με βάση τις αρχές της ευέλικτης αυτοματοποίησης, της γνώσης και της εσωτερικής

ευελιξίας, οργανωτικές αρχές που στηρίζονται στην "αυτοματοποιημένη" πειθαρχία.

4.1.3 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

Η δυσαρμονία μεταξύ αναγκών της παραγωγικής διαδικασίας σε εργατικό δυναμικό και συνθέσεως του εργατικού δυναμικού από απόψεως προσόντων έχει σημαντική ευθύνη, όπως ανεφέρθη στα προηγούμενα, για το υψηλό και αυξανόμενο ποσοστό ανεργίας που βιώνουμε. Η δυσαρμονία αυτή δεν είναι, ασφαλώς, αναστρέψιμη σε βραχύ χρόνο. Μεσοπροθέσμως, εντούτοις, μπορεί σε ικανό βαθμό να θεραπευθεί μέσω προγραμμάτων μετεκπαιδύσεως κατάρτισης. Στα προγράμματα αυτά πρέπει να δοθεί μεσοπροθέσμως μεγάλη έμφαση, διότι η προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος μόνο μακροπροθέσμως είναι εφικτή. Υπενθυμίζουμε σχετικά τη διαπίστωση που προκύπτει από σχετική έρευνα της ΕΕ για το εργατικό δυναμικό, σύμφωνα με την οποία μόνο το 1% περίπου των απασχολούμενων στην Ελλάδα ευρέθη σε φάση κατάρτισης κατά τον χρόνο της έρευνας έναντι μέσου όρου της ΕΕ ίσο με 7,5% και περίπου 4% για τις λοιπές χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου.

Σκοπός της παρούσας αναφοράς δεν είναι να προτείνει συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα εκπαιδύσεως και μετεκπαιδύσεως του εργατικού δυναμικού. Ορισμένες, εντούτοις, επισημάνσεις κρίθηκαν επίκαιρες ενόψει των διαπιστώσεων της προηγηθείσας αναλύσεως.

- Η ταχεία τεχνολογική εξέλιξη μεταβάλλει ριζικά τις προοπτικές όσον αφορά στις απαιτούμενες από την παραγωγική διαδικασία γνώσεις και δυνατότητες εργαζομένων. Στις νέες συνθήκες οι εργαζόμενοι θα αντιμετωπίσουν την ανάγκη πολλών εναλλαγών που απαιτούν διαφορετικές γνώσεις και δεξιότητες που αποκτώνται μόνο μέσω μιας διαδικασίας συνεχούς, διηνεκούς επιμορφώσεως.
- Ομοίως το εκπαιδευτικό σύστημα ως σύνολο, οφείλει να δημιουργήσει εγκαίρως, *ex ante*, τις προϋποθέσεις από απόψεως εργατικού δυναμικού για την ανάπτυξη των κλάδων τους οποίους

η οικονομική πολιτική θα κρίνει ως ενδεδειγμένους να χρησιμοποιηθούν ως ρυμουλκά για την επιτάχυνση του ρυθμού αναπτύξεως.

- Η παραγωγή αποφοίτων Λυκείου και Ανώτατης Εκπαιδευσεως "καταλλήλων" μόνον για εργασίες γραφείου, θα διαιωνίσει το πρόβλημα της ανεργίας ακόμη και σε συνθήκες στενότητων στην αγορά εργασίας. Οι τοπικές αναβαθμίσεις διαφόρων βαθμίδων εκπαιδευσεως σε πανεπιστημιακού επιπέδου βαθμίδα, δεν λύνουν απολύτως κανένα πρόβλημα, άλλο από την ικανοποίηση κατά το πλείστον ματαιόδοξων επιδιώξεων που δεν έχουν πάντοτε ως κινητήρια δύναμη το "κύρος" που προσδίδει στο άτομο η κατοχή πτυχίου. Οι επιδιώξεις αυτές τροφοδοτούνται συχνά από στρεβλώσεις που δημιουργεί το ισχύον καθεστώς αμοιβών σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Αμοιβών που συνδέονται με τυπικά προσόντα, χωρίς σύνδεσμο με τις δυσκολίες και απαιτήσεις της εκτελούμενης εργασίας.

Το εκπαιδευτικό σύστημα οφείλει να ενδυναμώσει την παραγωγή εργατικού δυναμικού καταλλήλου να εμπλουτίσει τον ευρύ χώρο πολλών "χειρωνακτικών" επαγγελμάτων, τα οποία αδικαιολογήτως και ακατανόητος απολαμβάνουν επί μακρό χρόνο σημαντικού ύψους οιονεί πρόσοδο. Από το άλλο μέρος, απαιτείται δραστική παρέμβαση στο χώρο της Ανώτατης Εκπαιδευσεως ώστε η παραγωγή πτυχιούχων να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της οικονομίας και της κοινωνίας, για ορισμένες τουλάχιστον εξειδικεύσεις. Είναι αυτονόητο ότι τα προγράμματα σπουδών πρέπει να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των συγκεκριμένων απασχολήσεων, για τις οποίες προορίζονται.

Η παραγωγή από το εκπαιδευτικό σύστημα εργατικού δυναμικού με προσόντα ανώτερα των απαιτούμενων για την κάλυψη των εκάστοτε διαθεσίμων κενών θέσεων εργασίας αποτελεί ασύγγνωστη σπατάλη πόρων, παραγωγή ανθρωπίνου κεφαλαίου χαμηλής παραγωγικότητας.

Οι ανωτέρω παρατηρήσεις δεν πρέπει να εκληφθούν ως θέσεις κατά της δυνατότητας των πολιτών να αποκτήσουν την μόρφωση που επιθυμούν. Απλώς, η κοινωνία οφείλει να λάβει πρόνοια, ώστε να παράγει όσο το δυνατόν λιγότερους εν

δυνάμει άνεργους, αποψιλώνοντας παραλλήλως τα πτυχία από ex officio δικαιώματα σε απασχόληση και αμοιβές, οι οποίες πρέπει να προσδιορίζονται αποκλειστικώς από ουσιαστικούς παράγοντες, από τις δυνάμεις της ανταγωνιστικής αγοράς.

Η σπουδαιότητα της ποσοτικής επάρκειας των διαφόρων δεξιοτήτων είναι τόσο μεγάλη, ώστε και χώρες με πολύ καλύτερα εκπαιδευτικά συστήματα και πιο εκτεταμένες παρεμβάσεις στο πεδίο της κατάρτισεως και συνεχούς εκπαιδεύσεως να αισθάνονται την ανάγκη καταβολής ειδικής προσπάθειας για να καλύψουν αυτό που αποκαλούν "κενό δεξιοτήτων", υστέρηση έναντι άλλων χωρών στην παραγωγή ειδικοτήτων που προσιδιάζουν στις ανάγκες της παραγωγικής διαδικασίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Ηνωμένο Βασίλειο, όπου συνεκροτήθη το "Εθνικό Συμβούλιο Μαθήσεως και Δεξιοτήτων" με 47 παραρτήματα, που θα εποπτεύουν την εκπαίδευση και κατάρτιση για τους άνω των 16 ετών άνδρες και γυναίκες.

4.2 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Η ενδυνάμωση του παραδοσιακού μεταναστευτικού ρεύματος προς την Ευρώπη από το τέλος της δεκαετίας του 80, σε μια περίοδο κατά την οποία η ανεργία παρέμενε υψηλή στην ευρωπαϊκή ήπειρο, είχε αντιμετωπιστεί από όλες τις κυβερνήσεις ως ένα πρόβλημα για το οποίο δεν υπήρχε άλλη λύση από την επιδίωξη του μηδενισμού της νέας μετανάστευσης. Πάνω από δέκα χρόνια μετά την συγκρότηση αυτής της θέσης και τις αντίστοιχες προσπάθειες υλοποίησης ενός συνόλου πολιτικών με αυτή την κατεύθυνση, διαπιστώνεται πλέον όχι μόνο ότι δεν στάθηκε δυνατό να επιτευχθεί ο κεντρικός στόχος αλλά και ότι απεδείχθη πως αυτός ο στόχος δεν είναι και επιθυμητός. Οι έρευνες, μελέτες και συζητήσεις που έχουν γίνει κατά την περίοδο αυτή για να αξιολογηθούν τα αποτελέσματα των κρατικών πολιτικών οδήγησαν στις εξής σημαντικές αλλαγές προσανατολισμού:

- Η μετανάστευση δεν προκαλεί ανεργία, αλλά δημιουργεί απασχόληση. Όλες οι αξιολογήσεις που έχουν γίνει για να εκτιμηθούν οι επιπτώσεις της μετανάστευσης σχετικά με την απασχόληση, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η

απασχόληση των νέων μεταναστών αντί να οδηγεί σε αύξηση της ανεργίας, οδηγεί αντίθετα στην αύξηση της απασχόλησης. Ο κύριος λόγος για τον οποίο συμβαίνει αυτό είναι ότι οι νέοι μετανάστες απασχολούνται κατά κύριο λόγο σε θέσεις εργασίας για τις οποίες δεν υπάρχει επαρκής προσφορά εργασίας από την πλευρά του εγχώριου εργατικού δυναμικού. Με αποτέλεσμα να διατηρούνται ή να αναπτύσσονται οι τομείς δραστηριότητας που απασχολούν μετανάστες και να μετατίθεται ο εγχώριος ενεργός πληθυσμός προς περισσότερο αποδοτικές δραστηριότητες ή καλύτερα αμειβόμενες θέσεις εργασίας. Οι περιπτώσεις των μεταναστών που καλύπτουν ανάγκες σε συγκεκριμένες υψηλού επιπέδου ειδικότητες, ενισχύουν προφανώς την ανάπτυξη των τομέων που απασχολούν αυτές τις ειδικότητες.

- Από τη "μηδενική μετανάστευση" στην επιλογή κατηγοριών μεταναστών. Οι παραπάνω διαπιστώσεις έχουν οδηγήσει τον προβληματισμό πολλών μελετητών και κατά κανόνα των κυβερνήσεων στην μετατόπιση του ελέγχου της μετανάστευσης από τον απόλυτο περιορισμό στον έλεγχο των εισόδων ανάλογα με τις "ανάγκες της αγοράς εργασίας". Καθοριστικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση έπαιξε και η μεσοπρόθεσμη πρόβλεψη σοβαρών ελλείψεων εργατικού δυναμικού στο σύνολο της Ένωσης και η εδραίωση της πεποίθησης ότι η απασχόληση νέων μεταναστών πρέπει πλέον να ενταχθεί στην ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση. Χρειάζεται όμως να αναφερθεί ότι σε πολλές χώρες, όπως λ.χ. στην Ελλάδα, υπήρχε και σε προηγούμενες νομοθεσίες η δυνατότητα εισόδου μεταναστών για κάλυψη θέσεων εργασίας για τις οποίες δεν υπήρχε εγχώρια προσφορά (ν.1975/1991 και προηγούμενος), και ότι επομένως η πραγματοποίηση μιας 'στροφής' σε αυτό τον τομέα δεν απαιτεί μόνο τη σύνταξη ενός νέου νόμου (στην Ελλάδα ν.2910/2001), αν υπάρχει μια στρατηγική συντεταγμένης ένταξης αλλοδαπών στην κάθε εθνική αγορά εργασίας.
- Η πολιτική της απώθησης έχει αποτύχει. Ο νέος προσανατολισμός της ευρωπαϊκής πολιτικής για τη μετανάστευση, είναι αποτέλεσμα και της διαπίστωσης ότι οι πολιτικές συγκράτησης ή μηδενισμού της μετανάστευσης δεν είχαν και δεν μπορούσαν να έχουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, όχι μόνο επειδή τα κίνητρα των νέων μεταναστών είναι

ισχυρά, αλλά και επειδή η ζήτηση από την πλευρά των εργοδοτών που τους απασχολούν ήταν επίσης ιδιαίτερα ισχυρή. Η στροφή προς την ελεγχόμενη εισροή μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού στην Ευρώπη, φαίνεται να απαντάει τόσο στις προβλεπόμενες ανάγκες, όσο και στην αποτυχία των πολιτικών ελέγχου. Επειδή όμως έχει διαπιστωθεί ότι υπάρχει μια αντιστοιχία ανάμεσα στις διαστάσεις της παράνομης μετανάστευσης και τις διαστάσεις της απασχόλησης στην παραοικονομία, η μεταφορά της πραγματικής μετανάστευσης από τις εκτός ελέγχου διαδικασίες στις ελεγχόμενες νόμιμες διαδικασίες, είναι ένα εγχείρημα δύσκολο με πολλές πλευρές.

Η πολύπλευρη νέα ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική. Μετά την εγκατάλειψη της ιδέας των εθνικών πολιτικών μετανάστευσης που με διάφορους τρόπους συνέπλεαν με τη λογική της "μηδενικής μετανάστευσης", η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αποφασίσει ένα νέο κοινό πλαίσιο άσκησης μεταναστευτικής πολιτικής. Οι αρχές που διέπουν αυτή την πολιτική είναι οι εξής. Επιδιώκεται καταρχήν να υπάρξει μια ολοκληρωμένη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, που θα εξισορροπεί τις εισόδους για ανθρωπιστικούς και οικονομικούς λόγους, καταπολεμώντας την παράνομη είσοδο, ειδικά δε την είσοδο μέσω παράνομων κυκλωμάτων. Δεύτερη αρχή είναι η δίκαιη μεταχείριση των υπηκόων Τρίτων χωρών που ζουν και εργάζονται σε χώρες της Ένωσης. Τρίτη αρχή είναι η συνεργασία με τις χώρες προέλευσης για τη ρύθμιση των μεταναστευτικών ροών. Και τέταρτη αρχή είναι η επιδίωξη μακροπρόθεσμα να υπάρξει κοινή πολιτική στον τομέα του πολιτικού ασύλου.

Η Ελλάδα είναι ίσως η χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που γνώρισε τις μεγαλύτερες αλλαγές σε ότι αφορά τη μετανάστευση, κατά την περίοδο μετά το τέλος της δεκαετίας του '80. Παρά την επιφυλακτικότητα της κοινής γνώμης, απεδείχθη ότι η ζήτηση για τη φτηνή εργασία των μεταναστών ήταν ισχυρή, και ότι η δυνατότητα απορρόφησης αυτού του νέου εργατικού δυναμικού όχι μόνο από την οικονομία αλλά και από την ελληνική κοινωνία, ήταν πολύ μεγάλη. Από την άλλη μεριά όμως, η προσαρμογή της νομοθεσίας και της λειτουργίας του κρατικού μηχανισμού, στις νέες συνθήκες, παρουσίασε σοβαρά προβλήματα, τα οποία πρέπει να αντιμετωπιστούν στο μέλλον, αν δεν επιθυμούμε να συσσωρευτούν σοβαρά κοινωνικά προβλήματα και προβλήματα δικαιωμάτων.

Η εισροή μεταναστών σε μια χώρα όπου ο εκσυγχρονισμός της οικονομίας παρουσίαζε σημαντική καθυστέρηση σε σχέση με τις προσδοκίες του εργατικού δυναμικού, προσέφερε τη δυνατότητα να καλυφθούν σημαντικοί τομείς της ζήτησης για φτηνή εργασία. Οι μετανάστες προσέφεραν καταρχήν τη δυνατότητα διαμόρφωσης για πρώτη φορά μετά από πολλές δεκαετίες μιας κατηγορίας μισθωτών της αγροτικής οικονομίας, και με τις χαμηλές αμοιβές τους διατήρησαν τη βιωσιμότητα δραστηριοτήτων σε κρίση οι οποίες χρειάζονται εκσυγχρονισμό. Τον ίδιο ρόλο έπαιξε η φτηνή εργασία των μεταναστών στους τομείς της μεταποίησης, των κατασκευών και των υπηρεσιών, που δεν μπόρεσαν να ανταποκριθούν με γρήγορους ρυθμούς στα νέα πρότυπα ανταγωνιστικότητας. Οι μετανάστες οδηγήθηκαν επίσης στις οικιακές υπηρεσίες για τις οποίες υπήρχε μια νέα ζήτηση προερχόμενη από τα κοινωνικά στρώματα που ευνόησε η αναδιανομή του εισοδήματος, η οποία πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα από τα τέλος της δεκαετίας του '80.

Η είσοδος αυτού του νέου εργατικού δυναμικού που καλύπτει, πλέον, γύρω στο ένα τρίτο του συνολικού αριθμού των μισθωτών οι οποίοι απασχολούνται στην Ελλάδα, δεν οδήγησε σε σοβαρές απορυθμίσεις στην αγορά εργασίας και την κοινωνία, και στο επίπεδο της οικονομίας επέτρεψε την αναβολή της αντιμετώπισης σημαντικών προβλημάτων, αυξάνοντας το προϊόν της χώρας, χωρίς όμως να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα των διαφόρων δραστηριοτήτων. Επειδή παρατηρείται αναπόφευκτα μια σταθεροποίηση της σχέσης αυτού του εργατικού δυναμικού με την αγορά εργασίας, αλλά συγχρόνως χάνονται ευκαιρίες αναδιάρθρωσης, μπορεί κανείς να προβλέψει ότι η στασιμότητα ως προς τη διάρθρωση της οικονομίας σε αρκετούς τομείς ανανεώνει τη ζήτηση για φτηνή εργασία και επομένως για μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό, που φθάνει στην Ελλάδα σε συνθήκες που το οδηγούν κατευθείαν στην παραοικονομία.

Η ελληνική εμπειρία σε ότι αφορά τη σχέση μετανάστευσης και οικονομικής δραστηριότητας, οδηγεί στα εξής συμπεράσματα. Είναι σαφές ότι οι οικονομικές εξελίξεις των τελευταίων 10-15 ετών θα είχαν ακολουθήσει αρκετά διαφορετική πορεία αν δεν ήταν διαθέσιμοι οι μετανάστες που τόσο γρήγορα ενσωματώθηκαν στην οικονομική δραστηριότητα. Αυτό δεν σημαίνει όμως ότι μπορούμε να τους χρεώσουμε τις αρνητικές πλευρές αυτών των εξελίξεων. Οι πόρτες της

παραοικονομίας έμειναν και παραμένουν ανοιχτές, λόγω μιας κρατικής συμπεριφοράς που αναγνωρίζει σε σημαντικά κομμάτια της οικονομίας τη δυνατότητα να λειτουργούν χωρίς το σεβασμό της εργατικής και της κοινωνικής νομοθεσίας. Από την άλλη μεριά η εμπειρία της Ελλάδας, που βρίσκεται εδώ και πολλά χρόνια σε μια περιοχή, τα Βαλκάνια, με σοβαρά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, δείχνει ότι αν εξαιρεθεί η πρώτη στιγμή της κατάρρευσης του αλβανικού καθεστώτος, που για μια σειρά λόγους οδήγησε σε μια μαζική φυγή προς την Ελλάδα και την Ιταλία, η οικονομική μετανάστευση είναι κατά κύριο λόγο, ακόμα και σε συνθήκες παραοικονομίας, συνάρτηση της υπάρχουσας ζήτησης.

Η μετανάστευση προς την Ελλάδα, που ακόμα αντιμετωπίζεται, παρά τον όγκο της, ως ένα περιθωριακό φαινόμενο, είναι μια εξέλιξη η οποία φωτίζει με τον πιο καθαρό τρόπο τις πραγματικές συνθήκες της οικονομικής δραστηριότητας και ανάπτυξης στη χώρα μας την τελευταία 15ετία. Η προσπάθεια ρύθμισης της προσφοράς αλλοδαπού εργατικού δυναμικού χωρίς την προσπάθεια ρύθμισης της ζήτησης, δεν μπορεί παρά να οδηγήσει σε διάσταση επιδιώξεων και πραγματικών εξελίξεων. Αυτή η διαπίστωση ισχύει και για το σύνολο της ζώνης της Ευρώπης. Η μεταναστευτική πολιτική δεν μπορεί παρά να είναι μέρος της αναπτυξιακής πολιτικής και της πολιτικής εργατικού δυναμικού, να έχει επομένως στόχους που συμβαδίζουν με τις άλλες κρατικές πρακτικές σε αυτούς τους τομείς.²⁰

20 Όλα τα στοιχεία για τη μετανάστευση έχουν βρεθεί από την ιστοσελίδα της ΓΣΕΕ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

5. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

5.1 Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΑΠΟ 1996-2002

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 μέχρι και τις αρχές του 2001 η ευρωπαϊκή οικονομία διέρχεται περίοδο σημαντικής ανάκαμψης με υψηλούς και επιταχυνόμενους ρυθμούς, υποχώρηση του πληθωρισμού, περιορισμό των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και ταχύτατη άνοδο των τιμών των μετοχών.

Ειδικότερα ο ρυθμός ανάπτυξης στην ευρωζώνη επιταχύνεται από 2,3% το 1995 στο 3,5% το 2000, ο πληθωρισμός περιορίζεται κατά 1,2 εκατοστιαίες μονάδες, στο 2,2% το 2000, το έλλειμμα του δημοσίου κατά 5,2 ποσοστιαίες μονάδες και γίνεται πλεόνασμα 0,1% του ΑΕΠ, οι τιμές των μετοχών αυξάνονται κατά 225% συνολικά, η αποδοτικότητα του κεφαλαίου επίσης αυξάνεται κατά 2,6% ετησίως και οι επιχειρηματικές επενδύσεις κατά 5,5% αντιστοίχως.

Την ίδια περίοδο η ελληνική οικονομία εφαρμόζοντας το Πρόγραμμα Σύγκλισης για την είσοδό της στην ΟΝΕ, όπως και οι άλλες χώρες, σημειώνει ανάλογες μεν αλλά καλλίτερες επιδόσεις, αφού ξεκινά με ιδιαίτερα υψηλές μακροοικονομικές ανισορροπίες σε σχέση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Έτσι ο ρυθμός ανάπτυξης επιταχύνεται από 2,1% το 1995 στο 4,2% το 2000, ο πληθωρισμός περιορίζεται στο 3,2% από 9,0% το 1995, το έλλειμμα του δημοσίου επίσης μειώνεται κατά 8,3 εκατοστιαίες μονάδες ως προς το ΑΕΠ, η αποδοτικότητα κεφαλαίου, αυξάνεται 1,8% ετησίως, οι επιχειρηματικές επενδύσεις αυξάνονται σημαντικά 10% ετησίως και οι τιμές των μετοχών κατά 400% σε μέσα επίπεδα έτους. Επίσης ο μέσος πραγματικός μισθός αυξάνεται 2,8% ετησίως όσο και η παραγωγικότητα της εργασίας που σημειώνει μία από τις υψηλότερες ετήσιες αυξήσεις μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών (2,8% έναντι 1,2% της ευρωζώνης). Αν και η απασχόληση της εξηρημένης εργασίας αυξάνεται 1,5% κατ' έτος, η συνολική απασχόληση αυξάνεται 0,6%, ποσοστό που δεν καλύπτει τη σημαντική αύξηση του εργατικού δυναμικού, 1,1%, με αποτέλεσμα το ποσοστό της ανεργίας να διευρυνθεί από 9,1% το 1995 στο 11,1% το 2000.

Από το δεύτερο τρίμηνο του 2001 μέχρι και σήμερα η ευρωπαϊκή οικονομία εισέρχεται πλέον σε καθοδική φάση του κύκλου με σταδιακή υποχώρηση των ρυθμών ανάπτυξης και των τιμών των μετοχών, διεύρυνση των ελλειμμάτων του

δημοσίου και άνοδο της ανεργίας. Ο ρυθμός ανάπτυξης από 3,5% το 2000 περιορίζεται στο 0,9% το 2002, οι τιμές των μετοχών μειώνονται μεταξύ Μαΐου 2003 και Δεκ.2000 κατά 51,5%, το ποσοστό ανεργίας αυξάνεται στο 8,6% το α' τρίμηνο του 2003 (από 8% το α' τρίμηνο του 2001), το έλλειμμα του δημοσίου διευρύνεται στο 2,2% του ΑΕΠ το 2002 και η αποδοτικότητα του κεφαλαίου και οι επιχειρηματικές επενδύσεις επίσης μειώνονται 1,2% και 1,4% ετησίως αντίστοιχα.

Τη γενικότερη αυτή υποχώρηση των ρυθμών ανάπτυξης της ευρωπαϊκής οικονομίας, δεν ακολουθεί η ελληνική που αντίθετα λόγω των έργων των ολυμπιακών αγώνων και της υποχώρησης των επιτοκίων διατηρεί εύρωστη εγχώρια καταναλωτική και επενδυτική ζήτηση επιτυγχάνοντας μέχρι και σήμερα υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης άνω του 4% .

Παράλληλα από το τέλος του 1999 μέχρι και το τελευταίο τρίμηνο του 2002, οπότε σημειώνονται υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης ο αριθμός των ανέργων μειώνεται κατά 125 χιλιάδες άτομα και παρά τη συνεχιζόμενη υποχώρηση της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα ο αριθμός των απασχολούμενων μισθωτών αυξάνεται κατά 97 χιλιάδες άτομα και το ποσοστό ανεργίας μειώνεται το δ' τρίμηνο του 2002 στο 9,7% από 12,4% το δ' τρίμηνο του 1999.

Τη διετία 2001-2002 η παραγωγικότητα της εργασίας και ο μέσος πραγματικός μισθός σημειώνουν σημαντική άνοδο 4,3% και 3,0% ετησίως αντίστοιχα (έναντι 0,3% και 0,5% του μέσου όρου της ευρωζώνης) και η αποδοτικότητα του κεφαλαίου αυξάνεται κατά 5,0% με παράλληλη άνοδο των επιχειρηματικών επενδύσεων κατά 7,6% ετησίως.

Αντίθετα στον εξωτερικό τομέα ο όγκος των εξαγωγών αγαθών μειώνεται κατά 6,6% ετησίως, ενώ των εισαγωγών λιγότερο, 1,6% και το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών (σε εθνικολογιστική βάση) διευρύνεται στο 4,7% του ΑΕΠ, από 4% το 2000.

Παράλληλα οι τιμές των μετοχών σημειώνουν ανάλογη με εκείνες των ευρωπαϊκών χωρών μείωση κατά 49,6% συνολικά μεταξύ Μαΐου 2003 και Δεκεμβρίου 2000.

Στο δημοσιονομικό τομέα σύμφωνα με τη μεθοδολογία της EUROSTAT το έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης περιορίστηκε το 2002 στο 1,2% του ΑΕΠ από 1,9% το 2000 και το χρέος στο 104,9% από 106,2% αντίστοιχα.

5.2 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΤΟ 2003

Μετά τη λήξη του πολέμου στο Ιράκ και την επάνοδο των τιμών του πετρελαίου στα επίπεδα των 24-25 δολαρίων οι κίνδυνοι και οι αβεβαιότητες περιορίστηκαν σημαντικά και οι οικονομίες των ανεπτυγμένων χωρών και ιδιαίτερα της Ευρώπης βρίσκονται μπροστά στα προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπισθούν ώστε να βγουν από την παρατεταμένη ύφεση και να επανέλθουν σε φάση ανάκαμψης.

Έτσι το α' τρίμηνο του 2003 ο ρυθμός ανάπτυξης στην ευρωζώνη σημειώνει μικρή άνοδο 0,8% σε ετήσια βάση και στασιμότητα έναντι του προηγούμενου τριμήνου, ο δείκτης οικονομικού κλίματος βρίσκεται σε καθοδική τροχιά υποχωρώντας στις 98,0 μονάδες τον Μάιο από 98,1 τον Απρίλιο και 99,5 το Μάιο του 2002 και ο ρυθμός αύξησης της χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα περιορίζεται στο 4,6% τον Απρίλιο. Επίσης ο δείκτης διεθυντών αγορών-παραγγελιών της βιομηχανίας (PMI του Reuters) το Μάιο του 2003 πέφτει στα χαμηλότερα επίπεδα των τελευταίων 16 μηνών λόγω της υποχώρησης των εξαγωγών από την άνοδο της ισοτιμίας του ευρώ.

Στη χώρα μας οι εξελίξεις παραμένουν θετικές, ο ρυθμός ανάπτυξης διατηρείται ισχυρός το α' τρίμηνο του 2003 στο 4,3%, η χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα αυξάνεται με υψηλούς ρυθμούς 17,2% το Μάρτιο και ο δείκτης οικονομικού κλίματος το Μάιο ανακάμπτει στις 100,9 μονάδες από 100,7 τον Απρίλιο. Στην ίδια θετική πορεία και μάλιστα έντονα ανοδική κινήθηκε ο δείκτης PMI του Reuters για τη βιομηχανία ο οποίος καταγράφει σταθερή άνοδο του προϊόντος και των παραγγελιών για εξαγωγές. Ευνοϊκά επίσης είναι και τα αποτελέσματα πρόσφατης έρευνας της ICAP, σύμφωνα με την οποία το 2003 όλα τα μεγέθη της βιομηχανίας και ιδιαίτερα τα καθαρά κέρδη προβλέπεται ότι θα αυξηθούν σημαντικά.

Η υποχώρηση των τιμών του πετρελαίου και η άνοδος της ισοτιμίας του ευρώ περιόρισε σημαντικά τον πυρήνα του πληθωρισμού στο 2,9% το χαμηλότερο σημείο των τελευταίων 29 μηνών αλλά οι ρυθμοί αύξησης των τιμών των υπηρεσιών εκτός δημοσίων επιχειρήσεων και των νωπών οπωροκηπευτικών παραμένουν μέχρι και σήμερα σε υψηλά επίπεδα, με αποτέλεσμα ο γενικός δείκτης να επιταχυνθεί στο 3,8% το Μάιο.

Η επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου των τιμών των αγαθών εκτός οπωροκηπευτικών και καυσίμων στο 2,2% το Μάιο από 3,1% το 2002, οφείλεται κυρίως στη μικρή άνοδο των τιμών των εισαγομένων και όχι των εγχωρίως παραγομένων βιομηχανικών αγαθών. Σημειώνεται ότι οι τιμές χονδρικής εγχωρίως παραγομένων βιομηχανικών προϊόντων εκτός καυσίμων το πρώτο τετράμηνο αυξήθηκαν κατά 2,4%, έναντι αύξησης των εισαγομένων κατά 0,9%, ενώ αντίθετα οι τιμές των εξαγομένων βιομηχανικών προϊόντων μειώθηκαν κατά 2,0%, ενώ το πρώτο τετράμηνο του 2002 είχαν αυξηθεί κατά 3,0%. Η τελευταία αυτή εξέλιξη βελτίωσε την ανταγωνιστικότητα, αντέστρεψε την καθοδική πορεία των εξαγωγών και συνέβαλε στη σημαντική αύξηση, ιδιαίτερα των εξαγωγών αγαθών εκτός καυσίμων κατά 5,4% σε τρέχουσες τιμές το πρώτο τετράμηνο του 2003 (σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος). Την ίδια ανοδική τάση εμφανίζουν και τα στοιχεία της ΕΣΥΕ για το πρώτο τρίμηνο του έτους, με ετήσια αύξηση των συνολικών εξαγωγών 5,8% και των εισαγωγών 11,7% σε τρέχουσες τιμές.

Η εσωτερική, καταναλωτική και επενδυτική ζήτηση τους πρώτους μήνες του 2003 αυξάνεται με υψηλούς ρυθμούς: οι λιανικές πωλήσεις, οι άδειες όγκου οικοδομών και οι εκταμιεύσεις του ΠΔΕ αυξάνονται ταχύτερα από πέρυσι. Ιδιαίτερα μεγάλη άνοδο σημειώνουν τα έσοδα από ΦΠΑ 16,4% το α' τετράμηνο αντανakλώντας έτσι την έντονη οικονομική δραστηριότητα που παρατηρείται, ενώ παράλληλα αύξηση κατά 16,3% το πρώτο τρίμηνο του 2003 εμφανίζει και ο κύκλος εργασιών των εισηγμένων στο ΧΑΑ εταιρειών εκτός του χρηματοοικονομικού κλάδου. Οι τιμές των μετοχών σε σχέση με τα χαμηλότερα επίπεδα που σημειώθηκαν το Μάρτιο του 2003 αυξήθηκαν πλέον του 20% και ο γενικός δείκτης του ΧΑΑ κινείται πάνω από τις 1800 μονάδες σημειώνοντας την ίδια ανοδική τάση με το δείκτη Eurostoxx 50 της ευρωζώνης. Παρά την έντονη εσωτερική ζήτηση η ταχύτερη

άνοδος των τιμών των εγχωρίως παραγομένων βιομηχανικών προϊόντων εκτός καυσίμων κατά 2,4%, έναντι 0,9% των εισαγομένων, περιόρισε τη ζήτηση των εγχωρίως παραγομένων με συνέπεια τη μείωση της συνολικής μεταποιητικής παραγωγής κατά 1,8% το τετράμηνο Ιαν.-Απριλίου, εκτός δε της παραγωγής καυσίμων κατά 2,3%, με συνέπεια τη σημαντική αύξηση των εισαγωγών εκτός καυσίμων κατά 12,2% σε τρέχουσες τιμές (σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ).

Η τιμή του πετρελαίου το πρώτο πεντάμηνο αυξήθηκε σε μέσα επίπεδα κατά 25,6%. Με την υπόθεση ότι το 2003 θα διαμορφωθεί στα 27,6 δολ., όπως προβλέπει η Ε. Επιτροπή, η αύξηση σε δολάρια σε σχέση με το 2002 θα ανέλθει στο 10,4%. Η άνοδος του ευρώ έναντι του δολ. κατά 23,3% το πρώτο πεντάμηνο αντιστάθμισε την παραπάνω άνοδο και σε ευρώ η τιμή του πετρελαίου αυξήθηκε μόνο κατά 2,3%. Με την υπόθεση σταθερής ισοτιμίας ευρώ / δολ. στα 1,17 για το υπόλοιπο του 2003 η τιμή του πετρελαίου το 2003 συνολικά θα μειωθεί σε ευρώ κατά 8,5%. Τα επιτόκια δανεισμού επιχειρήσεων και νοικοκυριών ήδη υποχώρησαν ύστερα και την πρόσφατη απόφαση της ΕΚΤ 6.6.2003 σύμφωνα με την οποία μειώθηκε το βασικό επιτόκιο αναχρηματοδότησης κατά 50 μονάδες βάσης στο 2,0%.

Κατά συνέπεια το κόστος δανεισμού και ενέργειας επιχειρήσεων και νοικοκυριών εκτιμάται ότι θα μειωθεί αισθητά. Έτσι ο πληθωρισμός προβλέπεται να υποχωρήσει περαιτέρω τους επόμενους μήνες και ο στόχος του προϋπολογισμού για αύξηση στο τέλος του χρόνου (Δεκ.2003/Δεκ.2002) στο 2,5% καθίσταται πλέον εφικτός, σε μέσα δε επίπεδα εκτιμάται ότι θα μειωθεί στο 3,3 % από 3,6% το 2002.

Η υποχώρηση αυτή του πληθωρισμού θα βελτιώσει περισσότερο την αγοραστική δύναμη των εργαζομένων και ο μέσος πραγματικός μισθός θα αυξηθεί κατά 2,2%, ενώ μεγαλύτερη άνοδο 4,0% θα σημειώσει το διαθέσιμο εισόδημα του ιδιωτικού τομέα. Η εξέλιξη αυτή θα επιδράσει θετικά στην ιδιωτική κατανάλωση που προβλέπεται να αυξηθεί ταχύτερα από πέρυσι κατά 3,0% (έναντι 2,5% το 2002). Άνοδο επίσης κατά 8,2% σε τρέχουσες τιμές εκτιμάται ότι θα σημειώσει και το λειτουργικό πλεόνασμα, η δε αποδοτικότητα του κεφαλαίου θα αυξηθεί κατά 3,7% με επίσης θετική επίπτωση στις επιχειρηματικές επενδύσεις οι οποίες προβλέπεται να ανέλθουν κατά 10,7% και το σύνολο των επενδύσεων κατά 9,5%. Αν και ο ρυθμός ανάπτυξης της ευρωζώνης προβλέπεται χαμηλός και φέτος (σύμφωνα με την

τελευταία πρόβλεψη της ΕΚΤ ο ρυθμός ανάπτυξης θα κυμανθεί μεταξύ 0,4-1,0%) και των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης ότι θα επιβραδυνθεί στο 3,5%, οι ρυθμοί ανόδου των εισαγωγών εκτιμάται ότι θα επιταχυνθούν στο 3,6% για την ευρωζώνη και στο 7,5% για τις χώρες της Κεντρ. και Ανατ. Ευρώπης. Η περαιτέρω βελτίωση της ανταγωνιστικότητας θα ενισχύσει τη μέχρι σήμερα θετική πορεία των εξαγωγών αγαθών και συνολικά το 2003 ο όγκος τους θα αυξηθεί κατά 4,8%. Με τη συντηρητική εκτίμηση για μείωση των τουριστικών εσόδων κατά 3% σε σταθερές τιμές, ο ρυθμός αύξησης του όγκου των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών θα περιοριστεί στο 2,1%. Ο όγκος των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών θα αυξηθεί κατά 3,1%. Με βάση λοιπόν τα ανωτέρω, η αρχική πρόβλεψη για άνοδο του ΑΕΠ κατά 3,8% φέτος καθίσταται πλέον επιτεύξιμη, ενώ αυξάνονται οι πιθανότητες η τελική διαμόρφωση του ρυθμού ανάπτυξης να υπερβεί την παραπάνω εκτίμηση. Η ισχυρή ανάπτυξη και εφέτος θα έχει θετική επίδραση στην απασχόληση που θα ενισχυθεί επιπλέον και από τη δημιουργία 20-30 χιλ. θέσεων μερικής απασχόλησης στο δημόσιο τομέα με αποτέλεσμα το ποσοστό ανεργίας να υποχωρήσει στο 9,1%. Στο δημόσιο τομέα η έντονη οικονομική δραστηριότητα επηρεάζει θετικά τα έσοδα, από το ΦΠΑ, και οι έμμεσοι φόροι εκτιμάται ότι, θα αυξηθούν ταχύτερα απ' ότι αρχικά προβλεπόταν στον Προϋπολογισμό. Αντίθετα όμως εκτιμάται μικρή υστέρηση στην απόδοση των άμεσων φόρων. Όσον αφορά στις δαπάνες, η ταχύτερη αύξηση τους πρώτους μήνες του έτους θα εξομαλυνθεί το δεύτερο εξάμηνο του 2003, δεδομένου ότι συγκεκριμένες δαπάνες για επιδόματα κλπ είχαν αφετηρία το δ' τρίμηνο του 2002. Με βάση τα παραπάνω ο στόχος του προϋπολογισμού για έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης στο 0,9% του ΑΕΠ είναι εφικτός. Στο ποσοστό αυτό δεν υπολογίζονται οι αποζημιώσεις που θα καταβληθούν, λόγω φυσικών καταστροφών, για μέρος των οποίων έχει ζητηθεί η συνδρομή της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το 2004 η προβλεπόμενη ανάκαμψη της ευρωπαϊκής οικονομίας κατά 2,3% σε συνδυασμό με την ταχύτερη εκτέλεση των μεγάλων έργων και των έργων των Ολυμπιακών αγώνων θα επιταχύνουν τους ρυθμούς ανόδου της εγχώριας ζήτησης, καθώς και της τουριστικής κίνησης και ο ρυθμός ανάπτυξης θα κινηθεί πάνω από το 4,0%.

5.3 ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΑΠΟ 2005 - 2008

Τα τελευταία χρόνια, παρά την υποχώρηση της ιδιωτικής αποταμίευσης ως ποσοστό του Α.Ε.Π., η σημαντική βελτίωση της οριακής παραγωγικότητας του κεφαλαίου, συνέβαλε στην επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης στα επίπεδα του 3,5% - 4,0%. Παράλληλα με τον υψηλό ρυθμό ανάπτυξης, αυξήθηκαν τόσο η παραγωγικότητα της εργασίας όσο και οι αμοιβές των συντελεστών της παραγωγής. Επιπλέον, το δυνητικό ΑΕΠ της οικονομίας την περίοδο 1996-2003 αυξάνεται με υψηλό ρυθμό 3,3%, ετησίως ξεπερνώντας το μέσο όρο της ευρωζώνης κατά 1 εκατοστιαία μονάδα.

Ο ρυθμός ανόδου του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος διατηρείται αρκετά υψηλότερος από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και συνεχίζεται μέχρι και τις αρχές του 2003. Η εξέλιξη αυτή, ιδιαίτερα την περίοδο μετά το 1999, είναι σημαντική καθώς επιτεύχθηκε σε περίοδο επιβράδυνσης και έντονων κλυδωνισμών της παγκόσμιας οικονομίας.

Οι διαρθρωτικές αλλαγές που έχουν γίνει ενίσχυσαν την αναπτυξιακή διαδικασία. Η προγραμματισμένη συνέχιση και εμβάθυνση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων πρόκειται να δώσει επιπλέον ώθηση στη δυναμική που έχει αναπτύξει η ελληνική οικονομία, ώστε να προσεγγίσει ακόμα περισσότερο το μέσο όρο της Ε.Ε. αλλά και να επιτύχει τους στόχους της Λισσαβόνας.

Η διατήρηση υψηλών αναπτυξιακών ρυθμών για μια τόσο μεγάλη περίοδο δεν μπορεί να χαρακτηριστεί συγκυριακή αλλά αποτέλεσμα της οικονομικής πολιτικής και των θεμελιωδών μεγεθών της ελληνικής οικονομίας. Οι βασικοί παράγοντες που έχουν συμβάλει στην αναπτυξιακή διαδικασία είναι η παγίωση ενός σταθερού μακροοικονομικού περιβάλλοντος και η ενίσχυση του κλίματος εμπιστοσύνης.

Το σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον και το κλίμα εμπιστοσύνης της ελληνικής οικονομίας οφείλονται στην εφαρμοζόμενη οικονομική πολιτική η οποία οδήγησε:

- στη δραστική μείωση του πληθωρισμού (περίπου 3,5% ενώ ήταν πάνω από 20% μόλις λίγα χρόνια πριν)
- στην δημοσιονομική εξυγίανση και τη δραστική μείωση των ελλειμμάτων (σχεδόν ισοσκελισμένη δημοσιονομική θέση ενώ το έλλειμμα ήταν 14% ως προς το ΑΕΠ πριν μια δεκαετία και το δημόσιο χρέος συσσωρευόταν με ρυθμό χιονοστιβάδας)
- στην ένταξη στην ζώνη του ευρώ τον Ιανουάριο του 2001
- στην πραγματοποίηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, από τις οποίες η πιο σημαντική ήταν η απελευθέρωση της αγοράς τηλεπικοινωνιών
- στην σταθερή αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας των συντελεστών παραγωγής.

Η ελληνική οικονομία μέσα σ' αυτή την παρατεταμένη περίοδο οικονομικής ανάπτυξης μπόρεσε επιπλέον

- να εντάξει στο παραγωγικό δυναμικό της, 650.000 οικονομικούς μετανάστες (350.000 έχουν ήδη "πράσινη" κάρτα),
- να αυξήσει σημαντικά τις άμεσες επενδύσεις στο εξωτερικό (με σημαντικό ποσοστό να έχει ως κατεύθυνση τις χώρες της Βαλκανικής),
- να δραστηριοποιήσει τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα σε 20 χώρες μέσω 26 θυγατρικών πιστωτικών ιδρυμάτων και 20 υποκαταστημάτων και να ελέγχουν ποσοστό 10-15% του συνολικού ενεργητικού των τραπεζών σε κάθε χώρα της περιοχής των Βαλκανίων (με εξαίρεση την ΠΓΔΜ όπου το ποσοστό είναι 28%)
- να αυξήσει σημαντικά τις δαπάνες για κοινωνική προστασία, φθάνοντας έτσι το μέσο όρο της ΕΕ (την 5ετία 1996-2000 οι δαπάνες αυξήθηκαν σε σταθερές τιμές κατά 42,6% ενώ στην ΕΕ 8,7), ενώ διατηρεί το υψηλότερο ποσοστό αμυντικών δαπανών, ως προς το ΑΕΠ, μεταξύ των χωρών μελών του ΟΟΣΑ 4,9%.

Πιο αναλυτικά στην άνοδο του ΑΕΠ συνετέλεσε η αύξηση της ιδιωτικής καταναλωτικής ζήτησης, των ιδιωτικών επενδύσεων σε κατοικίες και των επενδύσεων των δημόσιων και ιδιωτικών επιχειρήσεων. Η συμβολή της εξέλιξης του εξωτερικού ισοζυγίου στη μεταβολή του ΑΕΠ ήταν αρνητική αλλά σχετικά μικρή δεδομένου του χαμηλού ποσοστού του εξωτερικού εμπορίου στο ΑΕΠ (το άθροισμα

εισαγωγών + εξαγωγών αγαθών ως προς το διπλάσιο ΑΕΠ είναι το χαμηλότερο στην ΕΕ, 16,5% έναντι 45,6% αντίστοιχα).

Από πλευράς των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων τα σημαντικότερα βήματα έγιναν:

- με τη μείωση των διοικητικών εμποδίων και την απλούστευση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος για τις εταιρείες και την απλοποίηση των διαδικασιών ίδρυσης εταιρειών (Ν.2941/2001),
- με την απελευθέρωση των δικτύων δημόσιας ωφέλειας (σταθερής τηλεφωνίας και ηλεκτρικής ενέργειας),
- με τη μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος και την απλούστευση της διεκπεραίωσης φορολογικών ζητημάτων (Ν. 2992/2002),
- με τη μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος (Ν.3029/2002),
- με τον εκσυγχρονισμό της οργάνωσης και της λειτουργίας του ΙΚΑ (Ν.2972/2001),
- με τις ρυθμίσεις για την αποκρατικοποίηση επιχειρήσεων του Δημοσίου (Ν.3049/2002),
- με ρυθμίσεις για την οργάνωση της αγοράς πετρελαιοειδών (Ν. 3054/2002),
- με την απελευθέρωση των θαλάσσιων ενδομεταφορών (από 1.11.2002),
- με την παροχή κινήτρων στις κατασκευαστικές επιχειρήσεις (Ν.2932/2001),
- με νομοθετικές ρυθμίσεις για την ενίσχυση της κεφαλαιαγοράς και την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας
- με κίνητρα για επιχειρήσεις που συγχωνεύονται και αυξάνουν την απασχόληση
- με τη σύσταση του “Ταμείου Εγγυοδοσίας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων” και
- με μέτρα στην αγορά εργασίας για την προώθηση της απασχόλησης, για την απασχόληση των αλλοδαπών, για την αναδιάρθρωση του ΟΑΕΔ, για τους όρους λειτουργίας Εταιριών Προσωρινής Απασχόλησης, για την οικονομική ενίσχυση των μακροχρόνια ανέργων και μέτρα κατά της φτώχειας.

Οι προοπτικές για τη συνέχιση υψηλών ρυθμών ανάπτυξης στην ελληνική οικονομία είναι ευοίωνες, λαμβανομένου υπόψη ότι ορισμένοι παράγοντες έχουν καταστήσει την ελληνική οικονομία λιγότερο ευάλωτη στις επιδράσεις που

προέρχονται από την κυκλική συμπεριφορά της διεθνούς οικονομίας και δημιουργούν προϋποθέσεις αυτοδύναμης ανάπτυξης. Οι παράγοντες αυτοί είναι

- η συμμετοχή σ' ένα ισχυρό νόμισμα
- η μείωση των επιτοκίων και η επακόλουθη ταχεία πιστωτική επέκταση, οι οποίες ενισχύουν την κατανάλωση και τις επενδύσεις,
- η συνεχιζόμενη εισροή πόρων από την ΕΕ,
- η αποπεράτωση των έργων υποδομής που θα ενισχύσουν τις μεταφορές και το διαμετακομιστικό εμπόριο,
- οι διαρθρωτικές αλλαγές των οποίων η αποτελεσματικότητα θα φανεί σταδιακά και
- η μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης από την πρόσφατη φορολογική αναμόρφωση.

Σύμφωνα με το ΠΣΑ 2002-2006 ο ρυθμός ανάπτυξης τη διετία 2005-2006 μετά τους ολυμπιακούς αγώνες προβλέπεται στο 3,6% ετησίως, ελαφρά χαμηλότερη είναι και η ανάλογη πρόβλεψη του ΟΟΣΑ (σύμφωνα με το τελευταίο μεσοπρόθεσμο σενάριο Άνοιξη 2003) 3,3% ετησίως τη διετία 2005-2006. Γενικότερα την τετραετία 2005-2008 ο ΟΟΣΑ προβλέπει μέσο ρυθμό ανάπτυξης 3,2% έναντι 2,3% της ευρωζώνης, καθώς επίσης υψηλότερη αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας 2,5% έναντι 1,6% της ευρωζώνης και τέλος του δυνητικού προϊόντος 3,5% έναντι 2,0% της ευρωζώνης.

5.4 ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της ΕΣΥΕ, ο Εθνικός Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή αυξήθηκε το Μάιο του 2003, σε 12μηνη μεταβολή, κατά 3,8%, έναντι αυξήσεων 3,4% το 2002 και 3,6% το 2001. Ο μέσος δείκτης της περιόδου Ιουνίου 2002-Μαΐου 2003 σε σύγκριση προς τον ίδιο δείκτη του προηγούμενου δωδεκαμήνου παρουσίασε αύξηση 3,6%, ενώ η αντίστοιχη αύξηση το 2002 ήταν 3,5%.

Ο ΔΤΚ, τους πρώτους μήνες του 2003, παρουσίασε αυξομειώσεις. Σε 12μηνη μεταβολή, ο δείκτης συνέχισε τον Ιανουάριο την επιβράδυνση που ξεκίνησε στο τελευταίο δίμηνο του 2002 και μειώθηκε στο 3,1% από 3,7% τον Οκτώβριο του 2002. Στη συνέχεια επιταχύνθηκε στο 4,3% τον Φεβρουάριο και ακολούθως επιβραδύνθηκε σημαντικά τον Απρίλιο στο 3,4%. Σημαντικός παράγοντας των εξελίξεων αυτών ήταν οι τιμές των καυσίμων και ο επηρεασμός τους από τις στρατιωτικές επιχειρήσεις στο Ιράκ. Έτσι, η κατηγορία των καυσίμων στο ΔΤΚ παρουσίασε αύξηση 18,6% το Φεβρουάριο και μείωση 3,7% το Μάιο. Στη 12μηνη αύξηση του ΔΤΚ το Μάιο 2003, τη μεγαλύτερη συμβολή είχε η ομάδα «Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά», που αυξήθηκε κατά 10,3% και η επίπτωση της στο ΓΔΤΚ ήταν 1,92 εκατοστιαίες μονάδες. Από τα επί μέρους αγαθά και υπηρεσίες του δείκτη, τη μεγαλύτερη αύξηση είχαν τα νωπά Φρούτα και Λαχανικά που αυξήθηκαν αντίστοιχα κατά 34,1% και 55,1% με επίπτωση στο ΓΔΤΚ 0,55 και 0,79 εκατοστιαίες μονάδες.

Ο πυρήνας του πληθωρισμού (ΔΤΚ χωρίς οπωροκηπευτικά και καύσιμα) παρουσίασε τον Μάιο σημαντική επιβράδυνση. Αυξήθηκε κατά 2,9% σε 12μηνη βάση, έναντι 3,8% που ήταν το Φεβρουάριο. Οι τιμές των υπηρεσιών και ειδικότερα οι τιμές των υπηρεσιών εκτός των Δημόσιων Επιχειρήσεων παραμένουν σε υψηλά επίπεδα. Ο σχετικός δείκτης των υπηρεσιών αυξήθηκε το Μάιο του 2003 κατά 3,8%, των υπηρεσιών εκτός δημόσιων επιχειρήσεων και κινητής τηλεφωνίας κατά 4,7% και των αγαθών εκτός καυσίμων κατά 4,6%.

Όσον αφορά στην εξέλιξη του πληθωρισμού στις χώρες μέλη της Ε.Ε., το Μάιο, τη μεγαλύτερη αύξηση τιμών είχε η Ιρλανδία με 3,9%, ακολουθούμενη από την Πορτογαλία 3,7% και την Ελλάδα 3,5%. Την καλύτερη επίδοση είχαν η Γερμανία με 0,6% και το Βέλγιο με την Αυστρία με 0,9%.

Η ομαλοποίηση της διεθνούς αγοράς του πετρελαίου και το ανατιμημένο ευρώ αποτελούν δύο σημαντικούς αντιπληθωριστικούς παράγοντες. Έτσι, με βάση τη μέχρι τώρα εξέλιξη των τιμών εκτιμάται ότι θα υπάρξει μια σταδιακή επιβράδυνση του πληθωρισμού τους επόμενους μήνες του έτους και ο ΔΤΚ θα υποχωρήσει το 2003, σε μέσα επίπεδα, στο 3,3% και σε 12μηνη μεταβολή Δεκ.2003/Δεκ.2002 στο 2,5%. Η εκτίμηση αυτή ενισχύεται και από τη μέχρι τώρα πορεία του Δείκτη Τιμών Χονδρικής, η εξέλιξη του οποίου αποτελεί και πρόκριμα των μελλοντικών εξελίξεων του ΔΤΚ. Συγκεκριμένα, ο ΔΤΧ για τελικά προϊόντα – εγχώρια και εισαγόμενα

(κατηγ.1,2,4) παρουσιάζει τον Απρίλιο μια 12μηνη αύξηση 2,1%, όταν η μέση αύξηση το 2002 ήταν 2,9%.

Η επιβράδυνση της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας και οι συγκρατημένες αυξήσεις της συνολικής ζήτησης των χωρών μελών του ΟΟΣΑ, θα περιορίσουν τις πληθωριστικές επιδράσεις από τις αυξήσεις των τιμών πετρελαίου στα αναμενόμενα περιθώρια που είχαν προβλεφθεί από τους διεθνείς οργανισμούς. Οι αυξήσεις των τιμών πετρελαίου μέχρι και τα \$34,73 ΗΠΑ το βαρέλι στις 10-Μαρτίου του 2003 (μέση τιμή Μαρτίου 2003 \$31,30 το βαρέλι έναντι \$21,14 το βαρέλι του ιδίου μήνα του προηγούμενου έτους), οφείλονται στις γεωπολιτικές εξελίξεις των τελευταίων δύο ετών σε συνδυασμό με τον πόλεμο κατά του Ιράκ, καθώς και στις διακοπές προμήθειας αργού πετρελαίου λόγω των απεργιακών κινητοποιήσεων στη Βενεζουέλα και στην πολιτική αστάθεια της Νιγηρίας που είχε και ως αποτέλεσμα την απώλεια 0,8 εκατ. βαρελιών αργού πετρελαίου στο τέλος Μαρτίου του 2003.

Οι πληθωριστικές πιέσεις (με βάση τον αποπληθωριστή του ΑΕΠ) στις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ προβλέπεται να υποχωρήσουν στο 1,7% για το τρέχον έτος έναντι 2,1% του 2002. Συγκεκριμένα, ο πληθωρισμός στις δεκαοκτώ από τις τριάντα χώρες μέλη διακυμάνθηκε πάνω από το μέσο όρο του ΟΟΣΑ με υψηλότερα αυτών της Τουρκίας (26,2%), της Δημοκρατίας της Σλοβακίας (7,4%) και της Ουγγαρίας (7,1%). Εξαιρέση αποτελεί η οικονομία της Ιαπωνίας, η οποία έχει καθηλωθεί από το 1995 σε φάση αποπληθωρισμού.

Η τάση των χαμηλών πληθωριστικών πιέσεων τα τελευταία έτη στις χώρες μέλη της Ευρωζώνης οφείλεται :

- Στις χαμηλές επιδόσεις οικονομικής ανάπτυξης.
- Ανατίμηση του ευρώ έναντι των άλλων νομισμάτων. Η μέση ονομαστική συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ νομίσματος έναντι του δολαρίου ΗΠΑ το πρώτο πεντάμηνο του 2003 αυξήθηκε κατά 23,3% έναντι υποτίμησης 2,3% την ίδια χρονική περίοδο του 2002.

- Στην προβλεπόμενη υποχώρηση του μοναδιαίου κόστους εργασίας στο 1,7% για το τρέχον έτος σε σχέση με το 2,2% του 2002.

Η ελάχιστη διαφορά των πληθωριστικών πιέσεων που προβλέπεται να προκύψει (με βάση τον ΕΔΤΚ) ανάμεσα στα δύο έτη 2003 (2,1%) και 2002 (2,2%) οφείλεται, στις ανοδικές τιμές των υπηρεσιών του 2002 και στην ακαμψία του πυρήνα πληθωρισμού.

Τέλος, στις ΗΠΑ η προβλεπόμενη άνοδος του μοναδιαίου κόστους εργασίας (2003 : 2,1% , 2002 : -0,5%) σε συνδυασμό με την υποχώρηση του δολαρίου έναντι του ευρώ και του ιαπωνικού γιέν, θα έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση του αποπληθωριστή του ΑΕΠ στο 1,6% το 2003 έναντι 1,1% του 2002.²¹

²¹ Όλα τα οικονομικά στοιχεία είναι από την οικονομική έκθεση του υπουργείου οικονομικών προσβλημένα στην ιστοσελίδα του Υπουργείου

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Από την παραπάνω μελέτη είδαμε συγκεντρωτικά την πορεία της Ελλάδας μέσα από διάφορα στοιχεία. Είναι πλέον κατανοητό ότι η Ελλάδα στηρίζεται στον αγροτικό τομέα και αυτόν θα πρέπει να κάνει καλύτερο γιατί του αποφέρει ανάπτυξη. Η Ελλάδα είναι μια χώρα που χαρακτηρίζεται ως μια αναπτυσσόμενη οικονομικά. Με τους Ολυμπιακούς αγώνες και τα έργα υποδομής που έγιναν από το 1996 και μετά έχει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Όμως για να μπορέσει να αναπτυχθεί πραγματικά σαν χώρα πρέπει να βελτιώσει την παιδεία της. Είναι πλέον κατανοητό σε όλον τον κόσμο ότι εάν μια χώρα θα έχει υψηλό επίπεδο εάν η παιδεία της είναι σε πλούσια και οργανωμένη. Η ανεργία εξακολουθεί να είναι μεγάλη κι ας φαίνεται μέσα από αριθμούς ότι πέφτει.

Συνοψίζοντας βλέπουμε ότι η Ελλάδα είναι μια χώρα που εξαρτάται πολύ από τις κινήσεις άλλων χωρών. Η Τουρκία είναι μια χώρα η οποία βάζει την Ελλάδα σε ένα σημείο να σπαταλάει χρήματα για αγορά πολεμικού εξοπλισμού. Αυτό βέβαια είναι επιδίωξη μια μεγάλης δύναμης, των Η.Π.Α., για δικό της κέρδος. Ανάλογα από την πορεία που θα έχει η οικονομία των Η.Π.Α. έχει περίπου και η ελληνική οικονομία. Το θέμα είναι όμως ότι μιλάμε για δυο άνισες οικονομίες όπου σε μια κρίση η Ελληνική μπορεί να καταρρεύσει ενώ η άλλη θα αντεπεξέλθει. Πολλά τεχνάσματα για κέρδος όπως το χρηματιστήριο το 1998 – 1999 ήταν καταστροφή για τους Έλληνες γιατί πολύ απλά δεν ήταν ενημερωμένοι και δεν είχαν τις απαραίτητες γνώσεις γι αυτό.

Αρα καταλήγουμε ότι η Ελλάδα μέσα από πολλές κακουχίες και «οικονομικούς πολέμους» που δέχεται καθημερινά πολλές φορές δεν είναι σε θέση να τα καταφέρει. Προσπαθεί με τον τουρισμό να αντεπεξέλθει οικονομικά, αλλά και εκεί δεν έχει σωστό προγραμματισμό. Έτσι δεν μπορούμε να πούμε ότι η Ελλάδα έχει

μια βαριά βιομηχανία , ούτε ότι μπορεί να αποκτήσει κάποια στιγμή. Η οικονομική ανάπτυξη είναι λίγο μακριά από τα Ελληνικά δεδομένα γιατί ακολουθεί λάθος πολιτική σε πολλά θέματα. Το βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων είναι χαμηλό σε σχέση με άλλους λαούς. Βέβαια υπάρχουν οι προϋποθέσεις για ανάπτυξη που με σωστές κινήσεις μπορεί να επέλθει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1. Παναγιώτης Α. Ρέππας «Οικονομική Ανάπτυξη Θεωρίες Και Στρατηγικές»
Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ , Αθήνα 1991**
- 2. Thirlwall A. P «Μεγέθυνση Και Ανάπτυξη»
Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ , Έκτη αγγλική έκδοση , Τόμος Α΄ , Αθήνα 2001**
- 3. Θεόδωρος Π. Λιανός «Αγροτική Οικονομική Θεωρία και Πολιτική»
Εκδόσεις Ευγ. Μλενού , Αθήνα**
- 4. Επιτροπή για την εξέταση της μακροπρόθεσμης οικονομικής πολιτικής
«Ανταγωνιστική Γεωργία και Αγροτική Ανάπτυξη»
Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος , Αθήνα 1998**
- 5. «Το παρόν και το μέλλον της Ελληνικής Οικονομίας» , επιμέλεια Ανδρέας Κιντής
Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών , Αθήνα 1997**
- 6. Άννα Χρ. Σαϊτή « Εκπαίδευση και Οικονομική Ανάπτυξη»
Εκδόσεις Γιώργος Δαρδάνος , Αθήνα 2000**
- 7. Ξενοφών Ι. Κοντιάδης «Η κοινωνική διοίκηση στην Ελλάδα»
Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα , Αθήνα – Κομοτηνή 1997**
- 8. Παναγιώτης Γ. Παυλόπουλος «Ανάπτυξη και Ανεργία : Προοπτικές»
Ι.Τ.Ε.Π. , Αθήνα 2000**
- 9. Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας «Η χρήση της πληροφορικής στις
αγροτικές επιχειρήσεις»
Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας, Αθήνα 1997**
- 10. www.inegsee.gr-ekthesi-2003**
- 11. www.inegsee.gr-ekthesi-2002**
- 12. http://www.mnec.gr/ypourgeio/economy_view/wxam_june_2003/main.htm**

